

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Ribe Kathedralskole

1848.

Indhold.

1. Efterretninger om Byen Ribe (11te Samling). Af P. Abler, Adjunkt.
2. Skoleefterretninger for 1847—48. Af C. A. S. Bendtsen, Rektor.

Ribe 1848.

Frykt hos Chr. sal. Gyphoff.

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Ribe Kathedralskole

1848.

Indhold.

1. Efterretninger om Byen Ribe (11te Samling). Af P. Adler, Adjukt.
2. Skoleefterretninger for 1817—48. Af C. H. N. Wendtzen, Rektor.

Ribe 1848.

Trykt hos Chr. sal. Høphoff.

Efterretninger

angaaende

B y e n N i b e .

Elleve Samling.

Af

Peter Adler,
Adjunkt.

Indhold.

Tillæg til 5te og 6te Samling (Krigene 1613—15 og 1657—60.)

I.

Om de af Byen erlagte Brandskatter og andre Afgifter i 1644—45.

S Programmet for 1836, hvor jeg meddelte de Beretninger og Notitser denne Krig angaaende, som jeg til den Tid havde forefundet i Raadstus-Arkivet her i Byen, har jeg anført, at de Svenske strax i det første Indfald under General Leonhard Torstensons egen Kommando, umiddelbar efter Besættelsen af Ribe-By og Riberhunds-Slot, den 10. Januar, paalagde Byen en betydelig Brandskat, „for at holde den fri for Brand og Plyndring“,¹⁾ hvilket ogsaa alt Terpager har berettet.²⁾ Men denne Brandskats Størrelse kunde jeg den Gang ene ved Gissninger og Beregninger efter de mig

1) se det anførte Program, som indeholder Efterretninger angaaende Byen Ribe, 5te Samling, Pag. 25—26.

2) Ripw Cimbricæ 727, „Sveci Duce Wrangelio arcem aggrediuntur et invadunt, civibus arma sua in curia deponere & decem mille thaleros ne incendium fieret exsolvere coactis. Denne Wrangel maa da have været den, især senere, berømte svenske Feldtierre, Carl Gustav Wrangel, og ikke Byens og Landets senere Udsner, Oberst Helmuth Wrangel: Han var da Gen.-Major, og har vel været her i Byen, men neppe paa den Tid: se Prog. 1836 Side 15, Num. 2.

Da bekjendte Data kun saa omtrentliggen bestemme; ej heller vidste jeg Noget om Maaden, hvorpaa den erlagdes, af hvem den indkrævedes, om den ene ydedes i rede Penge, eller om ogsaa i Kostbarheder og andet Equivalent, o. s. v. Om Alt dette indeholde de af mig senere forefundne Regnskaber, Skattelister og andre Papirer mere eller mindre fuldstændige Oplysninger, hvormed jeg vil begynde disse smaa Tillæg til hin udførligere Afhandling om hin ulykkelige Krig.

Skatten, der blev paalagt alt i Januar, var paa 9000 Rdl. eller 13,500 Slette-Daler¹⁾); den udrededes i 2 Terminer, den Ene paa 6000 Rdl., som opkrævedes strax; den Anden paa 3000 Rdl. senere²⁾, men dog, som det synes, endnu i Januar³⁾. Skattnormen her i Byen var bestemt efter Mark og Skilling, saaledes at de høist beskattede vare ansatte til 5 Mark, de lavest til 2 s.⁴⁾ Til Udredelsen af Brandskatten bestemtes, at der af hver Mark Skat skulde betales 30 Rdl. til den første, og 15 til den 2den Termin.

1) Den Første beregnet, som nu, til 48 s., den Sidste til 32. I daglig Handel og Brug regnedes almindelig efter den Sidste, og i Regnskaberne finder jeg altid Mirdalene, naar de undertiden anføres, omskrevne til St. Daler, med de Udtryk „er udi Slette Penge“ eller „er udi Mont“.

2) Disse 2 Terminer benævnes ofte, f. Ex. i Restans-Listerne, den første og den sidste, eller den store og den lille Brandskat.

3) Det kan sluttes af Overskriften paa en Restans-Liste: „Aff Brandschatterne, som Skulle haaffue weritt wdlagt wdi Januari Mantt 1644.

4) Byens Skatsætning beløb sig i det Hele til omtrent 220 Mark. Den høist Beskattede (5 Mark) maatte altsaa betale 225 Rdl. Brandskat.

5) Se ogsaa herom Progr. for 1838 (om Krigen 1657—59) i Indledningen, hvor jeg af Revisions Antegninger har anført og oplyst adskillige mig tidligere ubekjendte eller uklare Punkter.

Da en stor, og vel den største, Del af Indbyggerne ikke havde rede Penge til at udrede den første Del, som uophølgelig skulde erlægges, ikke Faa ogsaa vare bortflygtede: saa maatte de, der nogenlunde formaaede det, gjøre Forskud, navnlig de mest velhavende Kjøbmænd, Geistligheden og Enker efter forhen afdøde Geistlige¹⁾, hvorom mere længere hen.

Da rede Penge endnu ikke vare at tilvejebringe i tilstrækkelig Mængde, opfordredes enhver til at udlevere sit Solvtojs²⁾ og andre Kofsbarheder, hvorfor denne Skat ogsaa oftere kaldes Solvsfatten³⁾. Af Varer finder jeg kun at være leveret Klæde og Sko⁴⁾. Baade Solv og Penge opkrævedes og oppebares af nogle af de anseeligste blandt Byens Borgere, hver i sin Tjerding⁵⁾; disse leverede Alt igjen til de 4 fjendtlige Regiments-Kvartermestere, hvad Solvet angaar nok kun i Deposito, thi det synes igjen at være tilbageleveret, da Penge vare bragte tilveje⁶⁾. Af de af disse

- 1) Geistligheden synes ellers ikke at have været sat i Skat, i det mindste finder jeg dem ikke anførte paa de Skattelister, der er kommet mig for Dje. Verdslige Embedsmænd forekommer ikke i Listen paa dem, som have gjort Forskud. Lænsmanden, Gregers Krabbe, var bortrejst, ligeledes maatte nogle Andre, som Slotskrivaren, Herskabsfogden; Borgemeesterne og Raadmændene vare Kjøbmænd og Ugerbrugere og høre altsaa under disses Klubrik. De Dvrige (selv Byfogden) vare den Tid kun af mindre Betydning.
- 2) At det ikke er sket frivillig, men at de ere blevne tvungne til Utleveringen, synes ikke urimeligt efter Opkrævningsmaaden.
- 3) Udenpaa det strax herefter omtalte Regnskab er strevet: Byen, anbelangende Solvsfatten til Swensken.
- 4) Det er dog tvivlsomt, om disse Artikler ere blevne beregnede til Uddrag i Skattens Beløb. Muligt ere de blevne rekvirerede foruden Skatten. Med Sko var det i det mindste vistnok Tilfældet.
- 5) Byen var, og er vel endnu, delt i 4 Tjerdinger: 1ste, St. Hans, St. Klemens og sidste Tjerding.
- 6) Bevisstæderne for alle de her anførte Data findes i et Dokument, som følger fuldstændig aftrykt strax herefter. Det hedder deri

Borgere aflagte Regnskaber, har jeg kun truffet paa et, som er gjort af Lauritz Baggesen¹⁾, en af de 4 Mænd, som opkrævede Skatten i 1ste Fierding. Af dette vil jeg meddele nogle Uddrag for at vise, hvor stor en Mæsse vel det Solsv udgjorde, som Købmænd og andre Borgerfolk her i Byen vare Giere af for 200 Mar siden²⁾.

„Huis jeg haver Dpborn udi den Brandschatt til Suen- schen som efterfølger:

Hassuer jeg Dpborn aff Christen Brøndum 56½ Lød Solff a 3 Mk. er 28 Rdl. 1 Ort, 33 Lød a 2½ Mk. 13 Rdl. 3 Ort, 7½ dito 3 Rdl. 3½ Ort, 8 Lød dito a 2½ Mk. 3 Rdlr. 1 Ort 8 ø. Rede PENDING 3 Rdl. 1 Ort 4 ø.³⁾

Jens Bryndum 99 Lød solff a 3 Mk. 49 Rdl. 2 Ort. Noch rede PENDING 3 Rdl. er 52½ Rdr.

Peder Jacobsen 2 pund ÷ 4 Lød Solf 30 Rdl., Skatten 10 Rdl. Noch udi Rixdaler 23½ Rdl., 3 Guldringe 11½ Rdl. er 75 Rdl.

Hans Koster 77 Lød Solff 38½ Rdl.

Jørgen Nielsen 54 Lød Solsv a 3 Mk. 27 Rdl. Hans Skat 4 Rdl. sich hand tilbage 1 Rdl. er 30 Rdl.

huis (hvad) som bleff tafft paa Wecken aff Solffschatten, da den bleff igien wdlenerit.

- 1) En af Byens fornemste Købmænd og Studehandlere, senere ogsaa Raadmand og Pengemester. Se om ham Program 1846, og især om Beskyldningerne mod ham om Handel og anden Forstaaelse imed Fjenden, Pag. 33—36 og Bilag 69—77. Han boede paa Torvet i den nuværende Gæstgivergaard „Hôtel de Buxtehude“.
- 2) Det er naturligvis kun enkelte af de højest ansatte, samt nogle Andre, hvis Benværelser tyde paa, at de har hørt til den simpleste Borgerklasse, som jeg anfører.
- 3) Rigsdalereu deles i 4 Ort, og naar Taler er om Rigsdalere, regnes gjerne efter Ort; men om Dalere efter Mark.

Mubers Zachobsen 81½ Lovd Sølf a 3 Mk. 40 Rdl. 3 Ort, Redepenge 2 Ort. Hans Fog hans Moders schatt 41 Rdl. 1 Ort.

Johan Radtlef¹⁾ 42 Lovd Sølf 21 Rdl. Redepenge 24 Rdl. er 45 Rdl.

Jørgen Struck 203 Lovd Sølf 101½ Rdl. Rede Penge 71 Rdl. Hans og hans Moders schatt 172½ Rdl.

Jacob Maller 15½ Lovd 7 Rdl. 3 Ort. Redepending 7 Rdl. 12 s.

Peder Raadefougit 52 Lovd Sølf 26 Rdl. 11 Lovd 5½ Rdl. 1 Guldring 6 Rdl. 37½ Rdl.

Easten Olluffen²⁾ 121 Lovd Sølf 60 Rdl. 2 Ort, sit hand tilbage 2 Ort. 60 Rdl.

Lisebeth Tyndings 68½ loed Sølf 34 Rdl. 1 Ort. Redepenge 3 Rdl. 1 Ort er 37 Rdl.

Michel i Peer Dovens Gade 7½ Rdl.

Joen Gardener 8 Lovd Sølf 4 Rdl. Redep. 7 Rdl. 1 Ort.

Thomas schreder Sølf 3 Rdl. 3 Ort.

Jens Terp 31 Lovd sølf 15½ Rdl. Redepenge 14 Rdl. 3 Ort. Hans Skatt 4½ Rdl. 34 Rdl. 3 Ort.

Johan Pouck Apotheker 94 Lovd Sølf 47 Rdl. Redepenge 43 Rdl. 90 Rdl.

Jep Poulsen Bilslef³⁾ 30 Lovd Sølf 15 Rdl. Redepenge 50. Hans Skatt 10 Rdl. er 75 Rdl.

Peder Bagesen⁴⁾ 162½ loed Sølf 81 Rdl. 1 Ort. Pending 8 Rdl. 3 Ort er 90 Rdl.

1) senere Raadmand, døde 1659 af Pesten.

2) Han var Købmand. Senere ogsaa Raadmand, „R. M. Tolber“ efter P. Baggesen, døde i Pestens Tid 1659.

3) Ogsaa han var Raadmand og døde i Pestens Tid, ligesom ogsaa Apothekeren J. P., om hvem mere siden.

4) Om denne Mand og Bestyrelserne mod ham for Forræderi, se

Andreas Frischhuster¹⁾ 17 Rod Solf 8½ Rdl., 2 Guldringe
5 Rdl., Redepenge 31½ Rdl., i Alt 45 Rdl.

Soffren Bryndum 48 Rod Solf 24 Rdl. Redepenge 13½
er 37½.

Anders Swan²⁾ 56½ Rod Solf 28 Rdl. 1 Ort. Redepenge
24¼ Rdl. er 52½ Rdlr.

Peder Slussen³⁾ Solf och Pendinge 45 Rdl.

Christen Matteler⁴⁾ Solf och Penge 7 Rdl.

Lauritz Baggesen Solf och Penge 105 Rdl.

Dyborn Skatt af Carsten Slussen⁵⁾ 48½ Rdl.

Summarum paa min Dyborjel er udi Solff och Penge
hver Rod solff 3 Mk. — Er — 1830 Rdl. 1½ Ort.

Herpaa haffuer Jeg betald Quarttermester 62 Pund 22¼
Rod Solff. Beløber som jeg det haffuer Entfanget 2004½
Rod er at Regue 1002 Rdl.

Leuerede jeg hannem Redepenge 811 Rdl. 5 Mk.

beholdt jeg hos mig udi Pendinge 10 Rd.

Bleff forlikt paa Wegten paa Solffuet — 8 Rdl.

Lonte jeg Byen en Solff Kanne weiget 44 Rod, noch 4½
Rod er 48½ Rod.

Nester mig her aff: Af Byen 19 Rdl. 9 β.

Leuerit fra Lauritz Baggesen.”

Prog. 1836, Pag. 36—38. Han døde 1650 og var baade Kob-
mand og Tolder.

- 1) Denne Mand, som ogsaa kaldes Anders Verlohren, synes at have været en Mand, Raadet har støttet paa og brugt meget, navnlig til Sendelser, f. Ex. til Oberst Rothenburg i Leiren ved Rendsborg, som vi siden ville se. Foruden ovennævnte Afgift har han leveret 45 Par Sko, da han var Skomager.
- 2) Raadmand og Pengeester, siden Borgemester fra 1647—57.
- 3) Peder Slussen Koed var Borgem. fra 1650 til 1660.
- 4) Dette Ord har jeg i Prog. for ifjor, hvor det ogsaa forekommer, ment betyde Raadsmager. Andre have troet deri at finde et jydsk Minne-Navn paa Gjørtler.
- 5) Han er ogsaa nævnet ovenfor. Hete hans Skat, hvis det-ellers er den samme Mand, har været 108½ Rdlr.

De fleste Skomagere have leveret Sko enten for den hele eller for en Del af deres Andel af Skatten, da der var paalagt Byen at levere et Antal Sko, 400 Par, formodentlig foruden de 9000 Rdlr. Herover have vi endnu et fuldstændigt Regnskab med Overskrift: „Anno 1644 in Januarii¹⁾ leuerit disse esterschreffne Schomagger Sko og Penge til Contribucion“. Af dette ses, at der af 22 Skomagere er leveret 292 Par Sko og 27 Rdl. i Penge, for disse er der købt 54 Par, desuden købtes 55, saa at der altsaa i Alt leveredes 401 Par²⁾.

Om Inddrivelsen af Restanserne af denne og de øvrige Skatter i denne Krig vil jeg dels tale længere hen, dels maa jeg henvise til de Oplysninger, jeg i Programmet for 1838³⁾ af Revisions Antegnelse har meddeelt herom, og især om den Rød, Raadet har havt med Tilbagebetalingen af de gjorte Forstud, de Klager og droje Bebrejdelser, det har maattet døje i denne Anledning. Det har derfor opsat en

1) Altsaa paa samme Tid som Brandskatten.

2) Regnskabet ender med: „Paa de først leuerit Sko bleff fortalbt og til Skaade 1 Pahr“. Nogle Skomagere, som havde leveret Sko for mere end deres Skatteandel, fik Penge igjen. Nogle Udbrug vil jeg meddele til Oplysning af det Uuforte og som curiosa: „Andreas Henningsen 18 Pahr Scho, Penge 1½ Ort — 9 Rird. 1½ Ort. Hans Nielsen Skom. leuerit 34 paar schu, leuerit hannem igjen Penge 12 s. — 16 Rdl. 3½ Ort. Wads Hermarsen leuerit 15 Pahr scho — 7½ Rdl., NB. rester endnu 15 Rdl.; (derefter senere tilføjet) opboren 29 lod Sølf, 13 Rdr. 14 s. opboren i Penge Resten. Adam frischuster 6 Par schu leuerit Penge dertil 4½ Mk. — 3 Rdl. 3 Ort. Lauriz Hansen skomager ydt 5 Pahr schue. Rester af begge Skatter endnu Penge 5 Rird. noch leuerit 3 Pahr. Andreas frischuster leuerit 45 Paar Schou o. s. v.“

3) Pag. 5—7. Programmet handler vel egentlig om Krigen 1657—60; men i Indledningen, hvor Byens Tilstande i Aarene mellem begge Krigene skildres, have hine Oplysninger fundet Plads.

Opgjørelse af det hele Regnskab, baade Indtægt og Udgift¹⁾, hvilken især synes stilet paa at afbevise den Beskyldning, at der i det Hele er indkommet Mere, end der er udgivet. Jeg vil her lade den afstrykke fuldstændigt og ordret²⁾, da den giver en ret god Oversigt over det Hele, indeholder adskillige ikke uinteressante Enkeltheder, navnlig en Liste paa en Del, der have gjort Forskud og paa dettes Beløb, og endeligen paa flere Steder foran af mig er anført som Hjemmel.

„Fortegnelse paa hvad (huis), som er oppebaaret af de tvende Brandfatter, som blev lagt til Svenskens Krigsfolk, udi og efter Svenskens Tid.

Først annammet af den første Fjerding udi rede Penge, Sølv og Klæde efter de 4 Mænds Regning, som stete paa Riber Raadhus 164* d.³⁾ 3056¼ Rdl. 21 ø.

Rest af Restans 278 — „

Stem som salig Peder Baggesen⁴⁾

af denne Fjerding (fjering) skal have annammet af adskillige Per-

soner 51 — 2 Mk. 10 ø.

Pf S. Hans Fjerding, først 1422 — 31 ø.

af Restans 282 — 4 Mk. 2 ø.

Pf S. Clemens Fjerding først Penge 1399¼ — 6 ø.

af Restans 243 — 17 -

Pf sidste Fjerding opbaaren Penge 1753¾ — 16 -

af Restans 148 — „ -

Summa lat. 8614¼ Rdl. 10 ø.

1) Den er uden Underskrift, ogsaa uden Dato, men er uden Tvivl ikke ældre end 1654.

2) Dog med forandret Retsskrivning, for at lette Læsningen for Alle, da Dokumentet ikke er saa kort.

3) Navnstallet og Dagen er ikke helt udfyldt.

4) Vi se heraf, at dette Regnskab er efter 1650, da P. B. døde det Aar.

Nok oppebaaren som fornævnte Brandskatter af adskillig
Personer er bleven forstrakt, først:

Alf Borgemeester Anders Svane i Sølv

og Penge	60 Rdl. ÷ 4 ß
— B. Peder Slussen ¹⁾	50 —
— Jøp Poulsen Wilslef	50 —
— Laurits Baggesen ²⁾	50 —
— Niels Jacobsen Homm, Klæde	13 — 3 — 8
— Giertrud Jørgen Lustrups	60 —
— Lisebet Tødings	20 —
— Hans Jesen Kiergaard	10½ Rdl. 12 ß.
— Maren Farups	50 —
— S. Jørgen Jbsen	20 —
— Christen Mikkelsen	7½ —
— Else Jens Mikkelsen	100 —
— Jens Abdamsen Smidt	7½ —
— Hans Sofrensen	20 —
— Mikkel Knudsen Klæde for	45 — 2 Mk.
— Jens Jespersen	40 —
Nok oppebaaren af Hans Friis ³⁾ , Penge	200 —
Klæde for	152 —

1) Disse to vare Borgem., da Regnskabet blev affattet, og ikke under Krigen. U. S. blev Borgem. 1647, Peder Slussen 1650.

2) L. B. døde 1655, da han ikke kaldes S. er Regnskabet forfattet for den Tid.

3) Om denne af Byen særdeles fortjente Mand handles i flere af vore Prog. om Ribe, fra 1831, 36 og især i det fra 1842 om Handel og Skibs fart, hvor der findes en Skitse af hans Levnet, efter hans egne Optegnelser i en Handelsbog, som var en af mine bedste Kilder til hin lille Afhandling. Hans Epitaf er nu forsvundet af Domkirken, hvilken Skade ikke er stor, da det var meget smagløst, men hans Portræt fortjente dog at opbevares, hvilket vel ogsaa er sct. Han var Borgerm. fra 1623—38, da han frivillig frattraadte, men blev dog i Raadet som 1ste Raadmand.

Af Morten Rasmussen Penge ¹⁾	200 Rdl.
Klæde for	165½ —
Item Jens Jønsen Penge ²⁾	50 —
udi Sølvs	30 —

Aligemaade er antannet, som Geistligheden haver givet til Hjælp i Brandskatten.

Af Mester Christen Friis ³⁾	50 Rdl.
— Mester David Fosb ⁴⁾	20 —
— Karen S. Docter Bockfortsens ⁵⁾	15 —
— M. Johannes Meier	20 —
— Sofren Andersen ⁶⁾	40 —
— Margeret Her Jakobs ⁷⁾	20 —
— H. Hans Tavsen ⁸⁾	7 —
— M. Lauge Andersen ⁹⁾	10 —

- 1) M. L. Hillerup var Borgem. 1640—50, og synes ogsaa at have været en driftig og dygtig Mand.
- 2) Købmand og Raadmand, boede paa Ny-Jord (den nu ubrolagte Del af Skibbroen) ved Siden af H. Friis.
- 3) var en ældre Broder til H. F., han var først Rektor her ved Skolen, siden Lector Theol. (Læsemester) og Præst til Vester-Bedsted. Han handlede tillige stærkt med Stude, se om ham og hans Underholdning i Kbhavn i Studenter-Varene Prog. 1842 Pag. 74, Num. 3.
- 4) David Laurentii Fossius var Kapellan ved Domkirken, siden Sognepræst til Katar. Kirke, døde i Pesttiden 1659.
- 5) Enke efter Biskep Johannes Buchardi, som døde 4. Jan. 1643.
- 6) Stiftsprovst, Søn af Historiografen Anders Sørensen Vedel, var Præst her i 36 Aar, døde 1653 af Pesten.
- 7) Var hun Enke efter Jakob Tandrup, Kapellan til Katrine Kirke, som døde 1602, saa har hun havt en lang Enkestand.
- 8) Kapellan til Kathrine Sogn fra 1638 til 1655.
- 9) Lago Andrew Vellejus Ripensis, Sognepræst til samme Kirke fra 1636 til 1648. De Geistliges frivillige Hjælp synes atfsaa ikke at have været betydelig, saameget mindre, som de ellers ikke synes at have ydet Bidrag i Penge eller leveret Sølvs. Biskoppen, Erik Mourvad, findes slet ikke paa denne Liste, men af et Regnskab, som

Summa Summarum paa alt fornævnte Oppebørsel bedrager sig sammen Pendinge 10,144 Rixd. 2 Ort 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ danst

Herforuden er annammet af Restanserne, som den 3. Dec. blev gjort paa Riber Raadhus 124 $\frac{1}{2}$ Rdl. 9 $\frac{1}{2}$ hvike Penge Borgemeister Anders Svane til sig af Skattemesterne¹⁾ haver annammet, og blev ham affortet i sin Regnskab paa Raadhuset, der den blev forhort.

Summarum Indtægt Brandskat bedrager sig tilsammen efter som forskrevet staar 10,269 Rixd. 12 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ b.

Udgift imod forne Indtægt af bemeldte Brandskat først:

Den første Brandskat	6000 Rdl.
den 2den Brandskat	3000 —
Hans Fris bekommet efter sin Regnskabs Formelding ²⁾	100 —
Morten Lassen	100 —
Borgemeister Anders Svane efter hans Regnskabs Formelding	124 $\frac{1}{2}$ — 9 $\frac{1}{2}$.
B. Peder Duffen	231 — 4 Mk. 4 $\frac{1}{2}$.
Jep Wilslef ³⁾	87 — 3 — —

er meget beskafiget, ses, at der til en Mand, af hvis Navn kun „Erich“ kan læses, er tilbagebetalt „efter B. og R. Befalning og de 24 Mænds Samtsøche 30 Rdlr., som denne gode Mand forsvachte os udi den bedrøffelige Suenisches Indfald, der vi gaff aff Byen den store Brandschatt, nemblig 9000 Rdlr.“

- 1) Saaledes kaldtes de Borgere, som, to i hver Fjerding, oppebar Skatterne og afleverede dem til Pengemeisteren; de udvalgte af Raadet efter Dngang, som det synes, blandt paalidelige Mænd, og have næppe faaet nogen betydelig Godtgjorelse for deres Umage.
- 2) Han og de Felgende have gjort Udlæg eller i alt Fald indestaaet for Betalingen af Leveranser, udført Arbeide o. s. v., som de have besørget. Det er Skade, vi ikke have deres Regninger, som dog burde være som Bilag til Hovedregnskaberne, hvilket imidlertid ikke altid iagttoges, som kan ses af Klager derover i Revisions-
Antegnelserne af 1654.
- 3) Denne Mand var en lang Tid en af Ræmmerne og brugtes i

Morten Rasken er laant til Reise-		
penge til Kjobenhavn	66 Rdl. 4 Mk.	
Anders Svane til Reisepenge til		
Hylbing ¹⁾	133 — 2 —	
Rok af Brandskat laant Byen til		
Rente til Arrild Kirke (som var		
5 Mars Rente)	30 —	
Jens Joensen ²⁾	50 —	
Anders Jacobsen fik af Brandskat Penges	50 —	
Rok er tabt paa Rymont af Brands-		
katpenge, som var indkrævet	66 —	
Rok som er udgivet til en Ritmester		
Bronelle til en Foræring, det første		
han kom her til Byen i Røfement		
hos Peder Vallesen, ungefær for		
Solv og Andet for	100 —	
Summarum belober forne sig tilsam-		
men Pendinge	10,139 $\frac{1}{2}$ Rdl. 5 s. dansk.	

Lignet og lagt Indtægt mod fornævnte Udgift, da be-
findes at Indtægten belober sig højere og mere end Udgiften
Pendinge 129 Rdlr. 1 Ort 7 s. d.,
hvilke 129 Rdlr. 1 Ort 7 s. kan henregnes til de 4 Regi-

i det Hele meget til at besørge og føre Opsyn med, og Reguskab
over Byens Arbejde og deslige.

- 1) Vi se af denne og de nærmeste Poster, at Pengene anvendtes og
saa til andet Brug end det bestemte. Den omtalte Hylbing har
været Frederik den 3des efter Kristian den 4des Død 1648.
- 2) Denne og næste Post turde være Tilbagebetaling af de foromtalte
Forbud.
- 3) Denne Ritmester Bronelle (Bronel, Bronelli) er omtalt i Prog.
for 1836, hvoraf det ses, at han og især hans Frue borttog fra
deres Bært Allt, hvad der faldt dem i Hjæne, lige indtil Sæn-
geklæderne, de havde ligget paa. Den her nævnte „Foræring“
eller Udskrivning er sket paa hele Byens Vegne.

ments=Quarttermestere¹⁾ deres Forrøinger, saavel som hvad der er blevet tabt paa Bøgten af Solvskatten, da den blev igjen udleveret.“

Under Svenskens 2det Besøg i 1644, da General (eller Oberst) Helmuth Wrangel²⁾ efter Indtagelsen af Haderslevs hus erobrede vor By og Riberhus, og var her kort Tid i November Maaned³⁾, synes ingen Penge=Kontribussjon at være paalagt, men vel Levnetsmidler, Kryderier o. s. v., hvorom mere længere hen. Men da de danske Tropper under Prinds Frederik i Februar 1645 havde forladt Byen efter den 2den Erobring af Riberhus, og Wrangel atter spillede Mester i Slesvig og Høsten, blev Riberhus Kæn, som en Tingbog siger, „given i Commando og Contribucion“ til Oberst=Kojtuant Sebastian v. Nothenburg af det Wittensbergske Regiment. Af ham, eller rettere af Generalerne⁴⁾, blev gjentagne Gange Byen paalagt en Skat i Penge. Disse Afgifter udstreves af Magistraten, og lignedes paa sædvanlig Maade og opkrævededes, ligeledes som sædvanlig, af 2 Borgere i hver Sjerding. De betaltes til Ob. L. og sendtes ham til Lejren for Rendsborg, som de Svenske da belejrede, og hvor han opholdt sig hele Sommeren. De kaldes i Regnskaberne sædvanlig Rodenborger=Skatterne⁵⁾.

1) Man kan dog vel ikke heraf slutte, at der har været 4 Regim., men vel maaske Tropper af 4 forskellige Regim.

2) Han kaldes snart Oberst, snart General. Stange siger, at han var en Tysker og ikke i Slægt med den svenske Familie af samme Navn, og at han strax efter Krigen døde i Bismar. Ulmuen kaldte ham „den tolle Wrangel“.

3) Program 1836 Pag. 46; Mere længere hen.

4) der siges: paalagt af Sventschens Offuerster.

5) s. Gr. Overkrift over en Restans=Liste: Restans vdi den 1ste Zierning aff Brandschatterne, som skulle haffue werit wdlagt wdi Januarij Manitt 1641, noch aff tuende Rodenborrigschatterne,

Den første blev lagt d. 13. Febr. 1645 og bestemt, at af hver Mk. Skat skulde betales 5 Rd., eller 7 Daler 2 Mk. osv.¹⁾. Dens hele Beløb har altsaa været omtrent 1000 Rd. eller 1500 Slette Daler. Den er kommet langsomt ind, og Byen synes at have havt nogen Henstand. Thi Pengemesteren Anders Svane har først modtaget det Indkomme af Skattemesteren d. 8. Maj og endnu senere Restanser, og først affendt den, og det kun for en Del, i Juni. Det hedder nemlig i et Regnskab af ham fra 1644—45.²⁾ Anno 1645 den 8. Maj haffuer jeg opboren Skatpenninge til den schatt Byen bleff paalagt aff Suenischens Oberster och komb til General-Major Wittenbergs Regimentte och bleff hans Oberst Lyttenandt Sebastian v. Rottenborig leue-ridt udi Leyren for Rensborig aff tuende woris Borgere, nemlig hans Wandel och Anders Sachobsen. Første Fjerding af Niels Rastbierig oc Jens Hjort 300 Rd. 12. Juni Restandz af samme schatt 12 Rd. 3½ Ort er udi Mont

den 1ste lagt d. 13. Februari 1645, den 2den lagt den 21. Jull samme Aar.

- 1) Skattelisterne have til Overskrift: En fornøden Skatt Som Borgriet i Ribe schall vdgiffue til Byens Defencion Gaffu och Beste ehr lagt och Sambtocht aff Borgemestere och Raad saa de tilforordnede 24 Mend som tilfede war paa Niber-Raadhus d. 13de Februarj 1645 och schal Strax udlegis og Indkreffues, som efterfølger, 1 Mk. giffuer 7 Dal. 2 Mk.; 14 s. giffuer 6 D. 2 Mk. 4 s., — (ogsaa fremdeles nedad indtil) 2 s. giffuer 3 Mk. 12 s. — Sidste Fjering Skattemestre: Hans Gregeresen, Anders Jansen Guldsmedt.
- 2) Det har til Udskrift: Byens Regenschab paa Contribution oc anden Smaa Vdgiffit wdj Suenischens Tidt for Anno 1644 oc 1645. Det indeholder imidlertid ogsaa Oppebørsels-Regnskabet og det fuldstændigt; hvorimod en stor Del af Udgifts-Regnsk. er borte. Det indeholder iøvrigt ogsaa Udgifter, som ei vedkommer Krigen, som Betaling af Præsters og andre Byens Tjeneres Løn.

561 Gletb. 1ß.“ og saa videre fra de andre Fierdinge. Noget derefter sendtes de 2 nævnte Borgere til Rendsborg med 735 Rd. til Afdrag paa Brandskatten¹. Men det heder nu videre i ovennævnte Regnskab: „Anno 1645 d. 14. Juni offuerleuerede Hanns W. og A. J. aff di øffrige Pennge de hollte tiloffuers aff di schattepenge, nemblig di 735 Rd. de haffde met dennem 49 Dall. 2 Mk. 15 ß. Det synes altsaa, som om de har pruttet Lidet af. Da der endnu var en Restans at berigtige, og Skattepengene ikke sloge til, saa tog Raadet 200 Rd. af de Penge, der kom ind for Engleje og sendte dem til Rendsborg. Det hedder nemlig i anførte Regnskab: „Anno 1645 denn 27de Junij bleff bortfest til Borgerschabet aff Byens Enge, huor aff mig effterschreffue bleff leueridt Thil di 200 Rd. Resterende schatt, som bleff hensendt til Oberst Leuttenandt Sebastian von Rottenborg, som laa ved Rensborig.“ Desuden finder jeg anført iblandt Udgifterne i samme Regnskab ved samme Tid: „giffuet Anders frischuster met sig til Læpunge til Oberstleutnant — 75 Daler. Det var nemlig ham, som overbragte hine 200 Rdlr.²).

Dernæst blev ligeledes af Borgemeester og Raad den 21. Juli en anden Skat paalagt, hvortil af hver Mark Skat svaredes 4 Rdlr.³); Beløbet har altsaa været omtrent 800

1) 1645 (uden Dato) daa leuerede jeg och tillalldte H. W. och A. J. schatt Pennge och omkost, som kom til Oberst-leutnantt effter deris egen Regenschab met denn forste woris schatt 735 Rdlr. (Anders Svanes Regnsk.)

2) leueridt og tiltold Anders Berlohren, som hand forreiste mett til Oberst-leutnantt S. v. R. den resterende Skatt 300 D. Anders Frischuster er nemlig den samme, som A. W.; vi omtalte ogsaa foran, at han gaaer under begge Navne.

3) Overskriften over Skattelisten lyder: en Contribution Skatt, som her aff Borgeriet skall strax indkressvis och igien vdgifues til

Rdlr. eller Noget derover. I Anders Svanes Oppeborfelsesregnskab findes den ikke omtalt, hverken naar, eller i det Hele, om han har modtaget den. Den er imidlertid blevet erlagt, thi i Restans>Listerne forekommer den, og meget oftere end de andre, under Benævnelssen „den anden Rotenborger=Skatt“¹⁾.

Til Lejren til samme Offiser sendtes fremdeles Korn, Lejnetsmidler og hvad Andet, Soldaten har Behov. Saaledes leveredes herfra 100 Par Eko til Oberst=Kojntantens Folk.²⁾ Sendebud kom idelig hertil med Rekvissitioner, eller for at fremskynde deres Uffendelse, baade fra Wrangel, fra Rothenburg og fra Proviant=Intendanten³⁾, som synes at have havt sit Etade i Slesvig⁴⁾. Det var snart en Df=

Byens Defencion er Sambtøgt af Borgemeester oc Raad, saa de tilforordnede 24 Mend att hver Mk. skal giffue 4 Rdl. Uetum Ribe d. 21 Julii 1625. — 1 Mk. giffuer — 6 Daler, indtil 2 s. giffuer 3 Mk. Som Curiosum: I Listen er ved Nummeret: Krøbel Unis Datter — 2 s. tilføjet: Hun holder en slem Hus. Af hvad Slags hendes Husholdning var, kan ses af Døbebogen for 1613: d. 3. Mars Christian Tobias Coglers (Kgl. Majest. Soldat) Son afflet i Skerleffnet medt Kirskine Christensdatter, Krøbbel Unnesdatter suæc. Fredrich von Hamburg, Maria Harwig, Katharina Fuchs, svensche Soldater Quinder. Krøbbel Unne var bleven brændt som Hex 1612.

- 1) Bag paa ovenomtalte Skatteliste over den sidste Sjerding staaer tilskrevet, naturligvis med en anden Haand: Anno 1617 d. 4. Augusti er Restandzen wddragen aff disse 4 Sierniger, som var Rottenborre den 2den schatt.
- 2) Betaldt Schomagerne her i Byen for 100 Par scho som Oberst Leuttenandt sich 68 Dal.
- 3) 1ste Aug. leuervit efter Borg. Morten Lassens Befalning til en Bud fra Wrangel med Bressue 6 rdl.
- 4) Den 5te Julii betaldt denn Bud som var fra proviant-bediener i Slesvig om Proviant for Wrangel efter B. Morten L. Befalning 2 D: 1 Mk. og den 8de Juli betald den Bud som var her paa Nye om Korn och Proviant vedt Naffu henderich Petersen aff Sleswigh 3 Rdl. 2 Mk.

ffser¹⁾), formodentlig saa med et lille Detaschement, snart en Kvartermester²⁾ eller et andet Bud. Disse maatte Byen betale og undertiden give dem en større eller mindre Duser³⁾, engang f. Ex. en Hest⁴⁾, for at de skulde have Laalmodighed; til Ob.-Løjtn. sendtes en stor Kostvogn⁵⁾. Ogsaa hele Omegnen⁶⁾ baade mod Syd og Nord, navnlig Herregaardene, maatte naturligvis, saavel erlægge Brandskat, som levere Proviant. Men om disse Paalægs Størrelse ved jeg Intet; jeg ser kun, at Byen jevnlig har maattet affende og betale Bud, som i disse Tjendens Grænder sendtes rundt om i Eggen, ogsaa til Warde⁷⁾ og videre. — Paa samme Tid har

- 1) Forærit Ritmester Luchas som der var her om proviant. — Penge 12 Rdl. Noch sich de 9 savne Runte for 2 Mk. 4 s.
- 2) 27. August giffuen Lambert Oluffen for han var for Quartiermester i Tønder.
- 3) Leuerit d. 11. Aug. effter B. Morten Lassens Befalning, som Knud Nygaard sendte til den lange Quartiermester først 40 Rdl. saa 10 Rdl. er 50 Rdl. Disse Penge har dog nok næppe været til ham selv.
- 4) Juni Noch en Hest til den lange Quartiermester Schierenhou 45 Rdl. Denne er maaske dog leveret efter Rekvisisjon.
- 5) Jeg ved ei heller her, om som Foræring eller paa Forlangende. Bekomb Byen en Wagn aff mig til Oberst-Lyttén. Rothenborg 50 Dal., 4 Juli betalt Hans Bølling for den Kostvogn at male, Ob.-Lytt. sich — 2 D. Den er ført bort tilføs: i Augusti betaldt Anders Nissen for den Kostvogn at føre til Husumb 3 D. 5 Mk.
- 6) 5 Juli betaldt Jens Suedicher for hand var met Bressue for Wraügel. 16. Aug. leuerit N. for han hadde verit sonder for met Bressue for Suenstheys Folk — giffuen M. for hand war ude paa Landet for den lange Quartiermester.
- 7) Leueridt liden Christen Stadsbyd thil thepenge og Omkostning met Bressue thil Herregaardene oc til Peder Byrgesen (Ridesegeb i Warde) 4 Rdl. 2 Mk. Ejusdem leueridt et Bud som war paa sonderschouff met Bressue fra Ob.-Lyt. 9. Augusti leuerit Knud Nyegaard thil thepenge for hand waar paa alle omkringliggende Herregaarde met Bressue fra Ob.-Lyt.

Raadet dog ogsaa vedligeholdt Forbindelse med vore egne Folk¹⁾.

I Prog. 1836 har jeg anført nogle Eksempler paa, at Forsendinger af Proviant og Andet ere gjorte til Rejren for Nendsborg, mest søvært over Husum; ogsaa over Haderslev er stet, eller maaske kun paataænt, Forsendelse af Fødevarer og Krigsfornødenheder²⁾.

At Wrangel og hans Bander, selv efter at den 13. August den her med Kængsel ventede Fred³⁾ var sluttet, endnu gjorde et Rovtog ind i Jylland⁴⁾, er alt omtalt i min tidligere Beretning om denne Krig. Nogle Tillæg til denne vil jeg anføre i det 2det Afsnit af denne lille Afhandling.

Af danske Krigs-Skatter bleve i denne den første svenske Fjæde, i det mindste tvende paabudne. Den første paalignedes af Magistraten i December 1643, altsaa kort før Fjæ-

- 1) Den 5. Juli efter Vorm. Peder Scriffuers Befalning en Bud er gjort til Skodborre med Bressue som skulle til Rigens Marsk. 24de Leueridt Niels Stridt till terepenge efter B. Peder S. Befalning til Rigens Marsk. — 26de Efter Sammes Ordre givet en Mand 3 Dal. til at rejse til Rigens Marsk i Tjen, og saaledes oftere.
- 2) 1 Sept. giffuen N. for han var i Haderslev mett fleisch oc nogen Saddeler. — Men den 7de hedder det: giffuen Hans Rasmussen for hand var efter det Fleisch igien fra Haerslev.
- 3) Det maa man slutte af den Beredvillighed, hvormed den sparsomme Magistrat uddelte Dufører i denne Anledning: den 18de Aug. giffuen Hans Dudsens Dreng efter B. Morten Lassens Befal. for hannd først førte Tidenner om Fred, 1 Dal. Den 19de betaldt en anden aff hannus Dudsens Dreunge til Drichpenge, som førde os Tidenner om Fred — 1 Mk.
- 4) 26de Aug. giffuen (2 Mænd) for de hadde verit paa Kundschaß, den Tid Wrangel kom tilbage. — 4. Sept. giffuen (2 Mænd) for de wisede de Suenche paa Weyen til Warde, hver 10 s. — 10 Sept. giffuen N. for at gaae til Lundenes met Bressue fra Wrangel; en Anden til Jandrup (Giannerup).

dens Ankomst, men efter Krigens Udbrud. Det var tildels kun en Opkrævning af de sædvanlige til Sø- og Landforsvaret paabudne Skatter, som tidligere skulde have været erlagt¹⁾. Den anden Skat, som var paa 2000 Rdlr., er omtalt i Programmet for 1836 (Pag. 41).

Alf alle disse Skatter vare der betydelige Restanser udestaaende. At Raadet ogsaa har gjort sig Umage for at faa dem indbrevne, kan man se af den Mængde Rister over Restanser, især af Brandskatten og begge Rothenburger Skattene²⁾, hvilke Rister det har efter andet Løb affatte og besørge indkrævede, og ere en Del endnu tilstede; de ere uden Mærkel undtagen de fra 1647 og de fra 1650. Men Byen var forarmet. I rede Penge indkom ikke meget betydeligt. I 1647 er der blevet holdt Samlinger derom paa Raadhuset mellem Magistraten og Borgerne af hver Fjerding for sig, og derefter Risterne udfærdigede.⁴⁾

1) Risterne har til Overskrift: En paabuden Kgl. Maj. Skat som referer aff Bodsknechts Udskriftelse saa og af de 520 Rdl., som skulle haaffue været betald til forgaagne St. Johans og Halffparten deraf er indkressuit. Som bleff lagt af Borgemeester, Raadt oc di 24 Mænd den 24. August sidst forleden, och den Anden halffpart, Som nu strax skal indkressues och nu i Dag den 4. December 1611 lagt och sambtycht at skal vdgiffues som Efterfølgere. 1 Mk. Skat giffuer 4 rird.; 14 s. giffuer 3½ Rdl.; 12 s. giffuer 3 Rdl. v. s. v. indtil 2 s. giver 3 Mk.

2) Jeg har nemlig kun funden en Restansliste paa de 2 nævnte Kgl. Skatter, nemlig paa den i 1643 lagte. Den har Mærket 1644.

3) Overskrifterne paa nogle, som f. Ex.: Restans wdi den første Fierding af Brandschatterne, Som skulle haaffue været wdlagt wdi Januarij Maaned 1644, noch af tiende Rothenborgerschatter, den første lagt v. s. v. En anden: 1650 d. 3 December Restandz aff Brandschatten och Rodenborgers Schatt, saa uit visse Land erachtes, wdi den Iste och Sanct Hans fierdingh. Vermod lyder den anden Liste fra samme Dato: Restandz aff Brandschatten oc Rodenborgers Schatt som er wuisse.

4) Med Overskrift: Anno 1647 den 9 Marthi Haaffuer Borgemeester

Den 15de November var Møde paa Raadhuset for at indbringe eller modtage de endnu resterende Skatter, ved hvilket der indkom efter det af Raadmand Peder Duffen forte Regnskab¹⁾ 350 Rdl. 1 Mk. 4 s., næsten Alt i rede Penge²⁾.

oc Raad gjort Regenschab med Borgeriedt i den 1ste Fiering Anlangende Restancen paa begge Brandschatter da befindes disse Eftterschreftne Borgere at vere schyldig som efterfølger, o. s. v. Der er kun kommet meget lidt ind, Nogle leverede Solt eller Klæde. Nogle forsikkrede, at de havde betalt, og man synes at have troet dem, f. Ex.: Søffren Brøndum, rester 18 Rdl. 3 Ort, som hand beretter at haffue leuerit Peder Baggesen i hans Hus 10 Rdlr. Rester ham Endelig 8 Rdl. 3 Ort. Opborn 1 liden selt Rand oc 1 Soltffchie, weiget 18 Lod. — Hans Wendsen Rester 3 Rdl. 3 Ort som hand beretter at haffue betalt i hans hus met schue och Penge. — Hans Troelsen Rester 11 Rdl. 2 Ort af bege hans schatter, som hand højlig soer at B. haffde annamet i hans Hus. Peder Baggesen hafde annamet 8½ Rdl. rester 5½ Rdl. 12 s. — 2 Mænd have betalt med 13 Al. Klæde betøber efter Klæde Bedel 15 Rdl. 1 Mk. Blandt Restanterne i denne Fierding var ogsaa en Raadmand Carsten Duffen med 10 Rdl. Bagge Baggesen rester af Altting 82½ Rdl. Johannes Guldsmid Rester Alt, som han siger bleff ham indengiffuen for Sollet han weide. — Med sidste Fierding holdtes Samlingen 15. Marts.

1) 1647 den 15. November opborn paa Riber Raadhus aff Brandschatt som efterfølger: opborn af M. S. hans resterende Brandschat 8 Rdl. opborn af Niels Kastberg hans resterende Rodensborgerschadt 5 St. D. foruden Christen Brøndums Solt hans Broder Jens skal betale 37 D. 4 s. Aff N. K. for den anden Rotenborß schadt. Opborn aff Thomas Rost paa hans Brandschatt 2 Rld. Denne har altsaa blot afbetalt disse. — Ware Bedkommende ikke selv tilstede er det udtrykkelig anført. Opborn aff Underß Jacobsen paa Niels Pedersens Begne 2 Rdl. — Opborn af Rane Niels Arnums 4 Rdl., som B. M. Underß Suanne leueridt mig, o. s. v. 2 Dal. 3 Mk. blev fradraget til Dnsfører til Vægterne og Stadsbuddene. For Regnskab, bemærker Peder Duffen, oc Opborset haffuer Borgemester quiteret i sin Regnskab.

2) Den eneste Undtagelse er, „opborn af Søffren Brøndum paa

Af Vedtegningerne ved de følgende Mars Restanslister ses, at Raadet paa forskjellige Maader har søgt at hjælpe sig, som det bedst kunde. Hos nogle livviderede de Restansen med Arbejde, præsteret til Byen, eller i Betaling for hvad, der var leveret den¹). Andre sagde mere bemidlede Folk god for²), og vare disse Geistlige eller Byens Embedsmænd afdroges det i deres Lon³). Af andre toges Pant i Gangs eller Sengklæder, Tinfade og døslige⁴). Ved Mange bleve For-

hans Brandschat 1 liden sølff Rand oc en sølff sche weyet tilhobe 18 Rod. Jennis Brøndum til sig annammedt og loffuer at betale.

- 1) Michel Knudsen, Rest. 8 Rdl., som schal quitis i det Klede, han forstrachte. Peder Als Smed Rest af de tuende Rodenborgerschat 2 Rdl. 1 Ort, bleff gut giffuen for hestefcho oc sømb. Anders Smed Rest af 2den Rodenborgerschat bleff iligemaade efterlat for hestefcho oc Sømb.
- 2) Michel Michelsen rester af Brandschat 2 Rdl. Anders Suane forloffuer til Jul at betale. Niels Fyn Rester aff Brandschat 5½ Rdl., den 1ste Rodenborg schat Alt, Johan Apoteker forloffuer at betale. Morten Pedersen 11 Rdl. 1 Ort, herpaa betalt 6 St. Dal. Noch er Johan Radtlof forloffuer for 2 slet Dal., og Susanne Jørgen Struckes for 4 D., for Resten en Klede schiordt og en Klede Raabe til Pant. 3 Randen er vedtegnet: Af Pantet har B. Anders Suane annammet 3½ Dal. Resten forloffuerne at betale.
- 3) Niels Oluffen Kniffmed 11 Rdl. 1 Ort, som Mester David Foskaffuer loffuit for. Neden under er skrevet: Disse forne 11¼ Rdl. som M. Davidt affuer loffuet for, er hannem bleffuen Quitterit wdj hans Lon, som Byen er hannem schyldig 1644—1645. — Egeledes er et andet Sted 5½ Rdl. 12 s., som en Kirsten Jenskun (Kone) resterede, quiteret samme M. David i hans Mars Lon.
- 4) Herman Schreder rester 3 Rdl., derfor i Paudt: 1 Par Hørgarns Lagen, 1 Buggesengklede, 3 thinfade, 2 theterkenen. Sammes schreder rester 6½ Daler, til Paudt 14 Tinfade, 3 Telerkenen o. s. v. Blandt Panterne findes oftere: en søldet Raabe, en fir-tra Schiordt og en pidevardts Schort.

dringerne af angivne Grunde opgivne, som tabte og umulige at inddrive¹).

Det Indkomne af disse Restanser har altsaa langt fra ikke været tilstrækkeligt til at tilfredsstille de idelige og paatrængende Fordringer om Tilbagebetaling af dem, der have staaet i hine Forskud eller gjort andre Udlæg i Varer eller Penge under Krigen's Løb, eller, hvis Personerne selv vare døde, af deres Arvinger eller af Stervboet. Alle disse betydelige Udgifter maatte derfor udredes af Byens Kasse, og vi finde ogsaa at meget anseelige Summer, især i Aarene 1652—54, ere udbetalte af denne i dette Tiemed. For at sætte Kassen istand hertil, blev dels optaget Laan, dels indholdt Indbetalingen af kongelige Skatter, hvorved Byen paadrog sig en betydelig Gjæld, baade i rentebærende Kapitaler (til 5 a 6 Prosent) og i resterende Renter, af hvilke sidste dog en Del eftergaves eller rettere likvideredes med de betydelige Omkostninger, Byen før Krigen havde havt ved de kongelige Tropper²).

For at vise, hvormange Aar hine Klager bleve uhorste og Fordringerne stode uafgjorte, vil jeg anføre en Regning fra Apothekeren Johan Pouch over Wine og andre Varer, leverede i denne Krig til Svenskerne paa Raadets Befaling,

1) f. Ex.: Haffner Intet, hendes Hus er forpantet. Er for Armod efterladt. Berettes Intet er at bekomme. Et Sted hedder det: Morten Mortensen rester 8 Rdl. Er rømt til Fano, kunde man beteppe ham her var det vel at bekomme.

2) Om de af Byens Kasse tilbagebetalte Forskud (i Alt 4254 Dal.), Byens Gjæld, Skatternes Likvidasjon og detslige, har jeg i Programmet for 1838 (1ste Afhnit Pag. 5—13) meddelt temmelig udførlige Oplysninger, uddragne af Revisionsbemærkningerne over Regnskaberne for 1652—54, til hvilke jeg maa henvide angaaende disse Gjenstande, for ikke at komme med for mange Gjentagelser.

hvilken hans Arvinger endnu i 1660 forgæves forlangte udbetalt¹⁾). For denne Krigs Bedkommende, thi senere vare flere andre betydelige Fordringer komne til, beløb den sig til 128 Daler, foruden en Obligation fra Raadet paa 80 Daler, med 10 Mars resterende Renter a 5 pCt. og det uagtet af og til betydelige Afbetalinger vare gjort ham²⁾).

Byens første Raadmand, Hans Nielsen Friis, der havde været Borgemeester fra 1623—38, altsaa ogsaa i den kejserlige Krig, have vi alt set var blandt dem, der stode mest i Forstod³⁾). Han havde i Alt i Krigen faaet 1122 Daler til gode hos Byen. Herom siger han selv i sin af mig i Progr. 1842 saa ofte anførte Regnskabs- eller maaske rettere Bemærknings-Bog: Item er Niber By mig skyldig, den største Part udi bare Rede Pendinge og det Andet udi gode coraute Ware Vdi denne bedroffuelige Feide Tid oc Suenkens Indfald, Till Brandstædt oc anden Wdgiffit paa Byens Wegne Effter uoiactige Opkrift oc Regencks Lydelse, haffuer Vdlagt oc betaldt Er 1122 Cl. Dal. Som er foruden di to Hundrede Daler, Byen war mig tilforne Skyldig, som findes her for oc haffuer Vress paa. Hvoraff Renten er mig foruoiet til Hindz Dag 1616. Som er foruden mit egen Brandstæt, Contribucion til Oberst Daniel⁴⁾ oc Anden stor Wdgiffit bede til den Ene oc Anden.

- 1) Regnskabet (af hvilke Uddrag denne og den følgende Krig vedkommende skal meddeles længere hen) er endnu i flere Afskrifter til stede. Arvingernes Strid med Magistraten, dennes Indvendinger og Kontra-Fordringer meddeles i Slutningen af denne lille Afhandling, fordi de mest dreje sig om Krigen 1657—59.
- 2) i 1653 fik han 375 Daler udbetalt, i 1655 ligeledes 375, med Tillæg til de sidste af 34 Dal., som et Halvaars Rente (Progr. 1838 Pag. 6, Num. 3.)
- 3) Han var den Mand her i Byen, som betalte mest Afgift. Han var sat i 5 Mk. Skat.
- 4) Om Præge-Afgift til denne Oberst er ellers ikke Tale, saavidt jeg

Samme Mand mistede to Skibe i denne Krig, hvorom det hedder i samme Bog: 1644 i Februari bleff denne Skib opbrændt aff di Suenste, som da la fullb aff Ege-Timmer med 12 andre Skibe Samtid. Saa Gud betalle demnem, og oprette os fattige Folk Skaden. Same Brand stede i Romme Haffu¹⁾. — 1644 i May, tog di Suenste denne Skib af Romis Haffuen, som di hafde giordt til edt Brands skib oc paa 3die Dag derefter bleff under Norge.

har set. Her menes vel Rekvissjoner til hans og Regimentets Underholdning.

- 1) Romo-Havn var den sædvanlige Winterhavn for Niber-Skipperne, hvoraf mange, hvilket netop var Tilfældet med den paa det her omtalte Skib, havde deres Hjem paa Den. (Se herom min Afhandling i Prog. 1842, om Ribes Handel og Skibsart.)

2.

**Om de fiendtlige Troppeskorps, Offiserer,
deres Beværtning o. s. v. i 1644—45.**

De ikke betydelige Tillæg om disse Gjenstande, som jeg her har at bringe, ere for største Del øste af det foran berørte Regnskab af Apoteker Johan Pouch over forskellige Vare, han paa Borgemeester og Raads Forlangende og deres Løste om Betaling har leveret i Krigens Løb til Offisererne for Soldatesken, saavel til vore egne, som da fornemmeligen til Fjendernes. Da hver Rubrik er nøjagtig dateret og Offiserernes Navne, som oftest, anførte, saa bidrager det meget til, at jeg, nøjagtigere end i mine tidligere Meddelelser, kan kronologisk bestemme den Orden, hvori og den Tid, hvorpaa de nævngivne højere Offiserer have været her. Ligesom det vel ogsaa indeholder nogle Træk til nærmere at lære at kjende den Tids Levemaade, Priserne især paa Kurts-Gjenstande o. s. v., altsaa til at levere Bidrag til at oplyse hin Tids indre Historie, hvilket stedse har været Djemedet for mine smaa historiske Afhandlinger, ligesom ogsaa min Medarbejder i Bearbejdelsen af Kilderne til Ribe-Historie, afdøde Prof. Thorup, i sine Bestræbelser havde samme Maal for Dje. Ogsaa kaster den Strid, der opstod om Joh. Pouchs Fordringer mellem hans Arvinger og Byens Dyrighed, et stærkt,

skøndt intet mindre end glædeligt, Lys over Byens Tilstand efter Krigen i det 17de Aarh.

Af omtalte Regnskab ser jeg da, at her var danske Tropper, i det mindste Offiserer, sidst i Desember, Oberst Ranzau nemlig¹⁾, ja lige til 7. Januar laa en Hendrich Oldeland her²⁾. Allerede den 8de meldtes Gjændernes Ankomst ved en Trompeter, med hvem dog muligt har været Offiserer, da der bevarledes paa Raadhuset med Rinschwin, og det i temmelig Kvantitet³⁾. Den 10de kom der Tropper, hvilket ogsaa stemmer med mine tidligere Beretninger. Her nævnes som en af Anførerne Oberst-Løjtnant Israël Isachsen, der blev liggende i Lustrup, hvor han, herfra Byen naturligvis, forsynedes med et vel fyldt Flaskefoder⁴⁾. Han er nok strax

- 1) 9de Dec.: 3 Kander Rinschwin a 3 Mk. til Offuerst Ranzhou 2 Dal. 1 Mk. Af Joh. Pouchs Regnskab, som i det Følgende stedse er min Kilde, naar denne ikke ndtrykkeligen nævnes.
- 2) 4. Januar Bdtagen til West. Hendrich v. Oldeland paa Byens vegne som efterfølger efter Borg. Peder Sørensens Besætning: 2 Kander Win for 1 D. 2 Mk., 1 Kand Luttendranck for 1 Dal. 6 Ditto: en halv Kand og 7de 3 en halv Kand Luttendranck for 3 Dal. 2 Mk. Den sidstnævnte Drik omtales ogsaa i Krigen 1657—60, og synes at have været en yndet Drik. De forekommer mlg, som Navnet ikke er mig ubekjendt fra min Barndom. H. v. Oldeland var nok Krigs-Kommisær eller noget lignende.
- 3) 8de Ditto: Bekom Borg. oc Raad paa Byens Vegne, der den Suenfche Trompeter kom først til Byen, 3 Kander Rinschwin. Dog kunde vel ogsaa en tydt Korporal og Trompeter faa Lyst til at lade sig fraktere med „Rheinwein“.
- 4) Den 10de Januar vdsendt paa Byens Vegne til den suenfche Oberst Israël Isachsen, der hand laa i Lustrup, 6 enhalv Kand Rinschwin, 5 Ptaucher (en Ptauche er en halv Potte) for 1 D. 1 Mk. En Flasche Foder dertil for 4 D. 3 Mk. Denne Is. Is. er omtalt i Vrog. 1836; men da vidste jeg ikke rigtig, hvor jeg skulde føre ham hen, og var ikke utilbøjelig til at anse ham for dansk Offiser. I det for 1838 er det dog berigtiget.

draget videre til Varde, hvor han siges at have kommanderet det Horniske Regiment, som laa indkvarteret der i Byen¹). Han laa der i Kvarter hos Borgemeister Hans Nielsen Arensberg, hvor han skal have skaltet med ham; hans Familie og Folk, som han vilde, som og med enhver anden Borger og hans Familie i Byen²). Han sendte Partier omkring i Egnen, vejlede imellem, som det synes, af Borgere fra Varde³). Disse Partier rovede Kvæg og Mere omkring i Landet, navnlig bortførte de Oxer fra Søvig, som førtes til Varde til hans Kvarter, hvor Ob.-L. bandede over, at de kun havde 4⁴); der bleve 2 overgivne til en Løjtnant, en slagtet paa Koffens Befaling⁵), og den Aft senere solgt af

- 1) Af Varde Tingbog for 1616 i Juni: Der for dennem (Tingmændene) vindet med opragte finger och Sed H. E., som tiendt Borg. H. N. for Uffuels Karl Anno 1611, at det var hannem fuld witterlig at Ob.-Leutenant Israet Isaachsen da laa i hannus Husbond Borg. H. N. Hus och kommanderit den Horensche Regiment, som loe her wdj Waarde By indquarteridt.
- 2) da regierde haand saa, Alt Husbond och Hustru, Born, Suend och Piger motte og stulle giøre, huiis hand wille haffue.
- 3) Och daa motte Thomas Jensen ocjaa Reise og Ride med Officerer och Soldatter Hid och did i Landet.
- 4) Och bleff befallet aff hannem att Ride til Søwigh och følge Een Korporal did och sendte Nueg derfra, och der hand kom hie med 4 Oxen 2 Rode och to Soerte, da bleff Oberst-Leutn. wred for hand haffde icke fleer, och bandet hannem.
- 5) Strax led Ob.-Leut. sin Luffenaundt som loe til Enewold Jensens thage di thoe beste derfra oc dreff dem aff Borg. Gaard o. s. v. Enewold Jensen (et andet Widne) wendte med lige soeren Edt, at det war hannem witterligt, at der kom 4 Oxene fra Søwigh 1614 tho Rode och tho Soerte och loed Ob.-Lut. driffue tho aff samme Oxne till Luffenaundten Mansflek, Som han beholdte.
- 6) och Kochen fortrøed at Ob.-Leut. icke behollte dem selff, bestitte hand strax Slagteren att slagte den Ene af samme Oxen. 2 andre Widner siger: Och Kochen sticket Bud effter Slagteren och besoeft

Ob.-Køjt.¹⁾ Efter Krigen har Ejeren af Søvig²⁾ anklaget den Borger, som havde været med de Svenske paa Gaarden, og denne har ladet disse Tingsvidner fore, for at vise at hann var tvunget til at følge dem, og ikke havde havt den mindste Fordel deraf³⁾.

Da vi saaledes pludselig er kommet til Warde, vil jeg dog anføre nogle faa Bemærkninger endnu om dens Vilkaar i denne Krig. I Raadstubbogen hedder det: „Anno 1644 bleff ingen Almündelig Raadstuffsue formedelst Fiendernes Indsald Sogt eller holden, alleneste Nogle Gange Borgerschabit war forsamlit wdj S. Jacobi Kiercke om schat och Contri- bution till di Schuenske och undertiden Kong. Maytt. Saa vel som Herhugs Friderichs Krigsfolck⁴⁾“, Bysfogden Da-

ham at slagte den bedste, der var igjen, och di begge motte holde Dren for Slagteren. Denne vidner: at hand efter Ob.-Køjt. Kockis Bestilling slagtedt en af same Dren, som kom fra Søwigh och daa spurde han, hui han skulde slagte sliig en stor Dre, men Kocken svarde, at han skulde slagte den ellers gaff Ob.-K. denn bort,

- 1) Men denn sierde soed hann (Ob.-K.) driffue i Foeder och siden selff forhandlet denn.
- 2) Formodentlig Christoffer Hvas paa Hennegaard, i det mindste blev der af 2 Mænd hjemset ham og hans Søged Marsel paa hans Begne,
- 3) Saa huercken Thomas Jensen eller Nogen af Haans siet huercken Hud eller Haar aff samme fire Dren. Tingsvidnet, hvoraf disse sidste Ansørler er taget, er ført for „Waarbyting den 22de Juni 1646.
- 4) Af Warde Byes Raadstubbog, begyndt den 14. Sept. 1643. For- an i Bogen er skrevet: Anno 1643 den 13, Sept. haffuer Borg. i Warde Paa Jensen och Haans Nielsen ordinerit och leuerit denne Bog til Niels Nielsen Juul, Borger och forordnet By- sdriffuer her samstedts Effter Lensmandens Erlige oc Welbyrdige Uregers Krabbe til Tostesund K. M. Befalingsmand paa Ribers- hus hans W. Consens, wdj Ridefogdens Erlig och welachte Peder Byrgesens Nærnerelse och Samtocke. Och det aff Marsag, adt

ntel Philipsen lod i 1647 føre et Raadstuvbidne, at som de Svenske ved deres Ophold i Byen 1644 havde i Almindelighed røvet og plyndret i Byen, saa havde de hos ham Indkvarterede borttrovet hans Heste og Creature, Korn og øvrige Ejendom, ødelagt og ruineret hans Gods, pint ham til at komme frem med Penge, og da han ikke havde Flere, havde de mishandlet ham med Slag og forjaget ham, saa at han maatte forlade Hus, Hjem og Byen. Formodentlig er Vidnet foranlediget ved, at han er blevet badlet, maasse endog tiltalt for at have forladt Byen og sit Embede, og han derved vil bevise, at han har været tvunget af den haardeste Nød.¹⁾

forrige betroed Byskriffuer haffde wforstuarlig forstanden sin Bestilling och derfor aff bemelte Ridesfogd efter Hr. Lensmands Befaling er under Tiltale og Forfolling. Saa er N. J. Same Bestilling betrodt, och denne Bog leuerev beseiget, Richtig at indschriffue Alt huis Lenkwerdigt thil Raadhus forrettes och huor Raadhus holtes, att indtegue hvad passerer och saa widt som nu i denne bedrøffuelig tidt for Rigenz Siender kan til Raadhus forrettes.

- 1) Anno 1648 Torsdagen den 26de Oct.: H. N. Borgemeister oc Jacob Jensen Raadmand. Dan. Ph. Bysfogit her samestedz tilspurde ephterschr. Dannemendt, huis dennem witterligt war, anlaugende hans Leilighedt och Tilstand wdi nestforleden Feide thidt 1644, saa fremkom for os idag (12 Navne) alle Borgere her sammesteds och widnet met opragte Finger och Sed, at det war dennem witterligt i Sandhed, at det første Svensche Krigsfolcket kom her til Wahde No. 1644 i Januari Monnitt, da bemechtiget di dennem atd huis Borgerschabet haffde och tilhørde och Serdieses war dennem witterligt, at nogle aff bemelte Kriegsfolck, som bleff indquartierit wdi bemelte Dan. Phil. Hus, icke atienstse bemechtiget sig hans Heste, Orsen, Korn, Kleder, Penge och Aldt andet hans Goedz wdi Huset wor eller findis kunde, medens ochsaa epfer at det miestse Varten war Ruineret och borttaget tribulieret di hannem for rede Penge thid epfer Vnden och paa det Sidste, daa hand icke flere Penge kunde bringe till Weye

Da Borgerfabet i Varde 1646 opfordredes af en Raadsmænd paa Lensmandens Befaling til velvillig at underkaste sig en Kobber- og Lin- Skat, saa stor som de efter Evne kunde udrede; svarede dette: at de vare komne saa stærkt tilbage ved Svenskens Plyndring og Udsugen de foregaaende Aar, og trykkes endnu saa stærkt, ja næsten over Evne, af Indkvartering og Udgifter, at de ikke kunde udrede noget Mere, men maatte forskaanes for det første¹⁾.

Ogsaa i Varde Tingbøger findes Exempler paa, at Folk efter Krigen uden Videre borttoge fra Marken og Stalden Kvæg og Heste, som de troede at gjenfende som deres, af Fjenden under Krigen dem frarøvede. Saaledes bortførte en Mand en „fortblestet“ Hoppe fra Provstens Mark,

slog og forjagede di hannem, att hand iche kunde bliffue i sit Hus eller i Byen, mens motte opholde sig paa andre Steder uden Byen, dette forsnyne Dannemendt betroffedt ved dieres Ed Sandt at were, Som di ydermere wille bestaa om fornøden giordes at haaffue wonden, o. s. v.

- 1) Da bemelte Jacob Jensen tilspurde Menige Borgerfchab, Som i Dag var opneffnit att epter som woris gunstig Hr. Lensmandt haaffuer bekommet Hans Kongl. Maytt. Naadigste Befalling anlangende Een weluillig Kobber och Lhin schatt som schulle wd-giffues inden Riber marchind (Eguens sædvanlige Termin) och epter som Begge Borgemestere epter hans goede Befalling samme Sag anlangende for hans Welb. wor indkaldet och befalet, at di epter deres Formue og Leilighed saa wiit di kunne afsted komine at wd-giffue. Der til Suarde Borgerfchabet och dennem beklagit, att di wdj forrige Aaringer aff Suenfchens Indfald, tuang, Plonderen och Contribution saa vel som endnu daglig fast offuer dieris Effe besuergis met Soldatters Indleg och wd-giffit och derfor en gausche ringe Ting til Hans Kongl. May., som di ellers gierne wille och forpflicht war, kunde formaac at wd-giffue, og derfor begierde, det maatte bewaar (bero), indtil de wed dieris Middelt kunde laade Talle med welbemelte dieris gunstig Hr. Lensmandt och derom høre hanns gunstige Kiendets.

og det midt under Kirke-Tiden. Provsten forte siden Lingsvidner for at hjemle sin lovlige Ret til Dyret, o. s. v.¹⁾

Men det er nok paa Tiden, at vi vende tilbage til Ribe og dets Affarer. Under dette første Indfald er en Mand her fra Ribe blevet haardt saaret af Svensken, jeg ved ikke, ved hvilken Lejlighed; men ventelig er det sket Syd paa, da han har ligget i Kur under Badskers Haand i Lønder.²⁾

Fra 12. til 20. Januar er en Del Rinskvin og deslige, dels rekvireret op paa Raadhuset, formodentlig især til Gjenemdragende, dels udtaget af en Kvartermester³⁾.

- 1) 1646 den 27. Juli Hæderl. och Høyl. Mand Mester Peder Palesen Sogneprest til St. Jacobi Kiercke oc Prouist wdi Wester Herred Hans wiße Bud P. L. Borger oc Procurator i Warde det Vinde: — N. N. var nerverendes paa Wardeby-Mærk 1644 Søndagen den 17. Aug. under Predicken oc Gudsdiensse och horde oc saa at P. N. wdj Wareskøll kom gangendis til M. P. W. forblestet Hoppe som den stod wdj Thyre, strøg Thyren aff den, och saa sprang han paa samme Hoppe och vende bort med den, og N. N. fra Thorum Mølle fulgte med ham. 10. Aug. feres Vidner, at Præsten 14 Dage før Paaske har købt en Hoppe af Christen Saderup af Warde for 8 Rdlr. og hans Tiende fri i samme Aar; denne lovede at være ham samme Hoppe bestandig og hans fri Hjemmet til den. Videre bekræstede Vidnerne, at det var den samme Hoppe, som blev borttaget af Marken, o. s. v. En lignende Sag forekommer om en brun Gelding, d. e. Wallak, ligesaa paa Engelsk, a gelding; Ordet er nok endnu ikke ganske af Brug i Jylland.
- 2) Betald til Christen Thonnesen aff Thønder, som hand haffde betald thil Badschier i Lønder, som forband Jens Engelbrechtsen hans Arm, som aff Suenischens Folek bleff sønderkøtt, 2 Rdlr. (N. S. Regnskab.)
- 3) 12. Jan. bekommet paa Raadhus paa Byens Vegne 7 Kander Rinschwin, 2 sin Vin-Rømmer a 6 s. 15de vdtagen til Kvartermester 2 enhalv Kand Rinschwin a 3 Mk., 1 Pund Sukker Kand for 20 s. 17. til samme 1 Kand Rinschwin, Aluiss Wand for 1 Mk. 19de paa Raadhus Rinschbrændevin 14 s en Rømer 4 s., Aqua vitæ for 3 Mk. 20de Aluiss Aq. vit. for 1

En af de Offiserer, som har ligget her i længere Tid, og som har kommanderet Tropperne her eller i det Mindste en Del af dem, var Oberst Daniel, som laa her fra Slutningen af Januar. Endnu den 9. April var han her, men synes da at have beredt sig til Afreise¹⁾. Dog var her af hans Folk endnu sidst i April²⁾. Han førte, som de fleste Offiserer, sin Familie, navnlig sin Kone med sig; har havt sin egen Kof og øvrige Husstand med, og førte egen Husholdning. Af Joh. Pouchs Regninger ser man, at han har holdt et meget krydret Taffel, og at hans Spisekammer er blevet rigeligt forsynet med alle Slags Krydderier og deslige paa Byens Befordring³⁾.

Dal. 4 β ., 2 enhals Rand Win. 21de 2 Rander Rinschwin, 1 Rand Spanschwin for 1 Dal. slet.

1) Jeg ser ham aldrig benævnet anderledes her; jeg ved derfor ikke, om det er Tilnavn eller Fornavn. Ogsaa i en Liste i Tjenske Selskabs Aktstykker, kaldes han saaledes. Den 9. April Forøridt paa Byens Vegne til Ob. Dan. (altsaa ikke rekvireret) 3 Rander spanschwin for 3 Dal., 3 Rander Rinschwin for 2 Dal. 1 Mk., 3 Plancher af det beste Aqua vitæ 2 Dal. 2 Mk. 8 β ., en ny flaschfoder dertil for 1 Mk.

2) se Prog. 1836, Pag. 36, Num. 1 efter Dødebogen. Af denne ses ogsaa, at Oberstens Frite var med.

3) Den 26de Januar bekommidt Oberst Daniel paa Byens Vegne efter begge Borg. heunders Lydelse efterfølgende Specerij: 4 Lp. per sukker wect 12 Pd. a 2 Mk. 4 β .; 4 Pd. Veber a 3 Mk.; 4 Pund Jugesær a 2 enh. Mk.; 1 Pd. Moschater for 3 Dal.; 6 Pd. Rusiner a 12 β .; 1 Pd. Moschatenblum for 6 Dal.; 6 Pd. Corintter a 12 β .; 1 Pd. Nelskener for 3 Dal.; enherb. Pd. Saffran for 8 Dal.; 1 Pd. Canceel for 3 Dal.; 12 Pd. Suedsker a 6 β .; 8 Pd. Risengryn a 10 β .; 2 Boger sin Papir a 1 Mk.; 8 Pd. Mandler a 1½ Mk.; 4Pd spansch Pack a 6 β .; 2Pd. Oliffuer a 2 Mk.; 2 Pd. Kappers a 2 Mk.; Argurker for 3 Mk. 8 β .; 2 store Krutter dertil for 2 Mk.; Brendvin for 8 β . — Videre den 23. Febr. bekommet paa By til Oberst Daniel efter begge Borg. Befalling paa Byens Vegne: 6 Pd. Suedsker, 30 Pd. Riis, 5

Hen i Martz har General-Major Wrangel været her, og var her endnu i Begyndelsen af April. Dette er uden Tvivl den berømte Carl Gustav Wrangel¹⁾, som noget senere førte en Overkommando i Lyskland, og udmærkede sig endnu under Carl den 10des Indfald i Danmark, 1657—60. Han var den Gang General-Major, og førte Overbefalingen over Infanteriet ved Torstensons Hær, og blev først General-Admiral og Befalingemand paa Flaaden efter Admiral Fleming's Død den 26. Juli. Dgfaa til ham er leveret Vin og Kryderi²⁾.

Da Torstenson forlod Landet, lod han en Besætning blive tilbage paa Riberhus, under Anførsel, siger Tarpager, af en Kaptejn Holla. Saaledes benævnes han ogsaa i Joh. Pouchs Regnskab³⁾: han eller hans Kock er nemlig ogsaa blevet forsynet af dennes Urtekram med Kryderier og desl.⁴⁾

Vd. lange Nusiner, 5 Vd. Corintter, 4 Vd. Mandler, 2 Topper sukker Weet 7 enh. Vd.

- 1) Foruden de to oftere omtalte Wrangeler (Carl Gustav og Helmutz), nævnes ogsaa en Johan Wrangel, som Anfører for et Rytter-Regiment.
- 2) 20. Martii, bekommidt til Gen.-Major Wrangel, 3 enh. Rand Rinschwin, 5 Plancher Spanschwin. 2. April: Paa Ny vdfagen til Gen.-May. Wrangel: $\frac{1}{2}$ Vd. Peber, $\frac{1}{2}$ Vd. Ingesehr-Puder for 1 Mk., 3 Lod Muschatenblum for 2 Mk. 4 β ; 2 Rander Wiin-Edick for 1 Dal., en steen Flasche dertil for 1 Mk.
- 3) I Progr. 1836 vilde jeg søge at gjøre ham til samme Person, som en Kaptejn Duglas, der omtales i et Ringsvidue, og hvis Folk, efter nogle Indlæg i Raadstubbogen, laa her i længere Tid. (Se anf. St., Pag. 18, Anm. 1.)
- 4) 18. Juli bekomidt paa Byens Vegne til Kaptain Holla: 2 Vd. stødt Peber for 1 D. 2 Mk.; 3 Vd. stødt Ingefær for 1 D. 3 Mk. 8 β ; 1 Lod stødt Netkener for 1 D.; 8 Lod Canceel for 1 D. 1 Mk.; 2 Vd. Mandeler for 3 Mk.; 4 Lod Muschatsum 3 Mk.; 20 hele Muschater for 3 Mk.; 3 Vd. Corentter a 12 β ; 2 Vd. Nusiner for 1 Mk. 8 β ; 2 Topper Sucker, Weet 10 Vd.

Om Slottets Tilbage-Erobring af de Danske i August, og disses Ophold her, maa jeg henvise til Programmet for 1836 (Pag. 23 og ff), da jeg her ingen nye Oplysninger kan give¹⁾. I den Tid Byen nu var fri for Fjender, har Raadet foretaget og ladet foretage Rejser paa Byens Begne.²⁾ Da Helmuth Wrangel atter trængte ind paa Halvoen, og lagde Besætning i Niberhus, kom først en Ritmester her til og fik som sædvanlig en lille Dusør³⁾. Selv har Wrangel personlig været i Ribe, navnlig den 15. Novbr., hvilket ogsaa kan ses af hans Urtekræmmer = Regning. Han fik da tillige en Ahme Rinskvind med sig⁴⁾. Om Wrangels Stridskræfter

a 2 Mk. 4 š.; 8 Pd. Suedscher a 6 š.; 1 Pd. Risengryn for 10 š.

- 1) I Pouchs Regning er anført under 21. August, altsaa medens de danske Tropper „den hollstensch Armeé“ under Christian Ranzau endnu var her: leueret 5 Smelt Degeler for 2 D. 2 Mk. 1 Pd. Salpitter 2 Mk. 8 š., 1 Pd. Snaffel 1 Mk. Dette har vistnok været til militært Brug. 5. Septbr. betalt N. af hans Heste och Wogn med Christen Randzav hans Tjener til Snabhøien. (Und. Svane.)
- 2) 30. Augusti waar B. Morten Lassen och jeg vdi Weyle paa Byens Weigen och forterit 15 Sl. D. 3. Sept.: Casten Oluffsen och Anders Jacobsen til Fortering paa Reisen adt Fyen 20 Sl. D. 4. Sept.: Lauris Jensen til Peder Skriffuers Tjerpunge til Glückstadt 5 D. Andre til Flensborg; en til Lochstadt, men kom kun til Huhumb o. s. v. (Und. Svane.)
- 3) October: giffuen den Ritmester, som waar her i Byen om Kundskab fra Wrangel, den Tiidt han Marsjerede her hen igien 22½ D.
- 4) 16. Novbr. bekommidt paa ny Regning til General Helmut Wrangel: En Ahme Rinskvind for 40 Rixdr. er 60 Dal., 1 Pd. hiel oc stedt Ingefær for 2 Mk. 8 š., 1 Pd. Peder for 3 Mk., ½ Pd. Muschatenblum for 1 D. 2 Mk., ½ Pd. hel och stedt Neickener for 1 Dal., 2 Pd. Mandeler 3 Mk., 2 Pd. Rufsiner for 1 Mk. 4 š., 6 Pd. Suesker a 6 š., 2 Pd. Corinter for 1 Mk. 8 š., Saffran for 1 Dal., 4 Pd. Riis a 10 š., 2 Topper sukker wect 6 Pd. a 2 Mk. 4 š., hele Muschater for 8 š.; Noch en Kist, dertit en Posse for 1 Mk. 12 š.

paa Halvoen findes nogle Notitser i „Aftstykker, udgivne af Fyens Stifts literære Selskab“ (2den Saml. 2. Hefte, Pag. 163—64), aftrykte efter Afskrifter i Karen Brahes Bibliothek, men de ere kjendeligen umojagtige og uforkerte.¹⁾ Ei heller kan man tydeligt se, til hvilken Periode af Krigen, de skal henføres²⁾.

Fra denne Svenskens 2den Besættelse af Byen ved jeg Intet videre at tilføje til de faa Notitser om Samme, jeg har meddeelt i Progr. for 1836. Ved Rygterne om danske Troppers Fremrykken har Magistraten dristet sig til at udsende Folk af og til „paa Kundskab og efter gode Tidender“³⁾.

Prinds (Hertug) Fredrik, Kristian den Aedes Son, der var bleven protestantisk Erkebiskop af Bremen, nærmede sig nemlig med en Hær fra Holsten, og til ham skulde de Tropper støde, som Rigets Marsk Anders Wille havde fort over fra Fyen. Hele Hærens Styrke angives til 6548 Mand i en Optegnelse, aftrykt i Fyens Selskabs Aftstykker, og som har et mere autentisk Præg end de ovenomtalte Notitser, især Fortegnelsen over Prindsens Hær, hvilken er dateret Ribe og undertegnet af Kay v. Ahlefeldt, hans Adjutant, eller vel rettere Generalkvartermester⁴⁾. Antallet paa de faldne

-
- 1) Af denne Grund lader jeg dem ikke aftrykke her; saameget mere som de nylig ere trykte andetsteds og ikke spesielt vedkommer Ribe.
 - 2) Overskriften er: Liste der Wrangelschen Völker, d og er det rimelig, at her menes Helmuth Wrangels Styrke ved det her omtalte Indfald.
 - 3) I Decembris och Novembris betaldt tvende Personer som hafde werit paa Skodborrighuß om Kundskab, 1 D. 8 fl. — Decembris betald en Bud, som Hr. Peder i Hygum hafde leyet til Haderslef om goede Tidender, 1 Dal.
 - 4) Denne mener jeg bør finde Plads her, skøndt før trykt: „Extract aus den Rollen: Die Reuterey, so aus Holstein gekommen mit ihren Officirs 1554; Ohne ihren Officieren 1250; Dragunier mit ihren Officirs 192, Ohne Officier 164; Zu Fuß mit den

Evenskere ved Slottets Bestormelse angives i en samme Sted aftrykt Liste, i Byen til 50 Mand, og paa Slottet til 4 Offiserer (med Kommandanten Mortaigne) og 150 Mand dræbte, 3 Offiserer og 4 Menige saarede og fangne¹). Af et Regnskab ses, at 3 Offiserer ere begravede her, men ikke om det er af vore eller af Fiendens²). Ogsaa Prinds Frederik lod sin Kof forsyne sit Kryderiskab med Kryderi, Urter og Barer paa Byens Bekostning, eftersom han lystede³). Dette skete den 4. Januar; umiddelbart derefter maa Prindsen være brudt op, og dette afgiver et Bevis mere for Urigtigheden af Tidbestemmelserne for Slottets Indtagelse hos Slange, Terpager og Flere⁴).

Officiers 2002, ohne Officier 1730; Summa ohne Officier 3241, mit den Officiers 3748. Datum Ripen den 3. Jan. 1645. R. v. Ahlesfeldt. Dazu sein gekommen aus Fühnen Reuter 800, zu Fuß 2000. Summa in Alles machet 6548."

- 1) Designation der Todten und Gefangenen auff Ripen. In der Statt sein bei 50 gefangen und niedergemachet. Auf Schloß ist gewesen: der Obristleutenambt Morteignie, 1 Major, 2 Capitani, alsß Wulff Pabst und Heinrich Mangow, wie dan andere Unterofficiere und bei 150 gemeine Knechte todt. Gefangen 1 Regimentsquartiermeister, 1 Leutnambt, 1 Fendrich, 3 oder 4 gemeine Knechte, Alle gequehet. (l. c. Side 121.)
- 2) Noch giffuen vor Klocherne at ringe for di 3 Offiserer, som blev ihjesslagen paa Slottet af Kongl. May. Folek. (Und. Sv.)
- 3) Joh. Pouch har denne Gang ingen spessificeret Regning indgivet, men anfører blot Modtageren, det Heles Beløb og paaberaader sig isøvrigt Vedkommendes Modtagelses-Bevis i følgende kuriose Note: 4. Januar er Vdtagen paa Byens Vegne til Ihre Fürstliche Gnaden Durchleutt. Herzog Friderich, Erz-Bischof zu Bremen, durch Foder-Marschalch Claus Jensen vndt Ihre Fürstl. Gnad Mundfock M. Balzer vndt stüch hopmand paa Apoteket wdi Ribe, alle Slags Speceri, Urter oc Ware effter Weltb. Kay von Alessels Benißning, in summa beregnet — 37 D. 3 Mk. 15 ß.;
- 4) Slange sætter Erobringen midt i Januar. Terpager endnu langt senere. Se Prog. 1836 Pag. 48.

Herefter, fra Slutningen af Januar nemlig og til Krigens Ende, var Ribe i Fjendens Vold. Vel laa her ikke svenske Tropper, i det mindste ikke stadigt, men de vare dog i enhver Henseende Herrer her. Vi have set foran, at de alt i Februar paalagde Byen en Penge=Afgift, som maatte tilsendes dem ved Byens Afsendinge; at de hele Sommeren igjennem rekvirerede Levnetsmidler og andre Fornødenheder, som ogsaa sendtes til dem i Lejren. Byens Bud maatte drage rundt om i Egnen i deres Grinder efter Penge og Proviant.¹⁾ Af og til synes dog ogsaa Tropper at have ligget her. Saaledes har de i Maj paalagt Byen noget Arbejde for at lette dem Overgangen til Holmen²⁾.

Men først i September, altsaa efter Freden, kom de Svenske tilbage.³⁾ Den September kom Ob.-L. Rothenburg, med sin Sekretær⁴⁾ blandt Andre. Der er strax stet Indkvartering og affendt et Korps til Varde,⁵⁾ hvorhen der og

- 1) Hertil kan tjene til Bevis, foruden de forhen anførte Exempler, følgende Udskrifter af Anders Svanes Regnskab for 1645: 19de Juni betaldt den Bud, som waar fra Slesnigh fra Proviantmester efter Vorm. Mortten Laßens Befalning 4 Dal. 10. Juni giffuen Knud Nygaard for han var allevegne paa Lannid medt Bressue om schatt for Wrangel, 4 Dal. 11. Juni giffuidt Venidt Fostermor for hand var paa troyborg i Ballumb medt Bressue for Oberst leutenandt Sebastian v. Rothenberg, 3 Mk. (Und. Svanc.)
- 2) Den 21. May: giffuen Efffue Karlle for Nogen Zimmerf.-Arbejde, de gjorde for Dffuer-Ridden for Suenfchens Folsch paa Holmen. (Und. Sv.) Her menes vistnok den da saakaldte St. Hans Holm, hvor nu Kirkegaarden er.
- 3) Se udførligere herom Prog. 1836, Side 51 og ff.
- 4) Den 6. Sept. leveret R. N. 2½ Bog papir til Secretarius Ferdinandus Under Kottenborig efter B. M. Laßens Befalning, og 10. ligeledes betaldt to Bøgger Papir til Secretarius. (Und. Sv.)
- 5) 21. Septb. bekomb Byen til boletzedler 1 Bog Papir; den 4de giffuen N. og N. for di wisede dj Suenfche paa Wejen til Warde,

faa er sendt skriftlige Ordre eller Udskrivninger¹⁾, ligesom ogsaa paa Landet rundt om. Noget, men kun lidt, Proviant omtales som leveret paa Byens Kasses Befordring²⁾, formodentlig til Soldater, som ikke strax kunde skaffes i Kvarter, eller som havde Kvarter hos Folk, som Intet havde at levere. Alt der ogsaa er sendt Sligt ud paa Landet, havees et enkelt Eksempel paa,³⁾ — Folk bleve betalte for at vogte deres Heste ved Vagtsluerne o. s. v.⁴⁾

Wrangel var her ikke i Begyndelsen.⁵⁾ Men længere hen har han selv indfundet sig: i det mindste har hans Kof under den 20. September atter visiteret Apoteket.⁶⁾

- 1) Den 21. Ieneridt N. til theypenge medt Bressue til Peder Byrgesen. Denne var Kongelig Nidesfoged i Warde, hvilken paa en Maade var Lønsmændens Stedfortræder der. Om de Svenkes Huseren i Warde ved dette Indfald, se Prog. 1836, Pag. 56 og 57.
- 2) Den 23. October Ieneridt N. for at kiøbe Proviantbrød 10 Eld. Giffuen Clement Stadsbods Hofru for 1 Thend Sl 11 Mk.
- 3) Betaldt for en Thoude Sl, som kom op til Farstrup, 11 Mk.
- 4) Giffuen Haldor Holdensen, for hand wochte wdj Johan Størches Hus offuer Wrangels Faldh dieres wogn och hester, som waar der wdj Gaarden. — Dette Hus, i Grønnegade beliggende, er blevet brugt til Vagtslue eller Samlingssted, og der er derfor foretaget noget Arbejde for at indrette det dertil ved Indfaldets Begyndelse: 1644 in Januari bleff befofstedt paa Jergen Størches Hus i Grønnegaade, med Kachelofen, Stalden och andet Murarbeide at ferdig gjøre 6 D. 3 Mk. 4 s. — Disse sidste Anførseler ere alle af Anders Svanes Regnskab.
- 5) Den 5te giffuen N. for hand waar med Bressue till Wrangel fra Offuerst-Leutenandt.
- 6) Noch vdtagen til Oberst Wrangels Koch efter Worm. M. L. Befalsning paa Byens Wegne: 1 Pd. Peber, 1 Pd. Ingefær, 1 Pd. Caneel-Pudder for 2 Mk. 8 s., 2 Pd. Rufsner, 2 Pd. Korintter, 1 Pd. Maabel, Saffran for 2 Mk., Muschat Bium 1 Mk. 8 s., Melkener 1 Mk. 12 s., 3 Pd. Suedscher, 4 Pd. Sucher o. s. v. — Paa Joh. Vouchs Regning er endnu 3 Ahmer Rinkwin, leverede til Lønsmænden Gregers Krabbe, Mar 1647, 49, 50, efter Raadets Befaling, efter den, ogsaa i mine tidligere Programmer omtalte Skik, hver Juleaften at gjøre ham en saadan Foræring. Ogsaa har han leveret en Del Tømmer til Reparasjon af Provste-Residentien, som Byen skulde holde vedlige. Han har altfaa drevet en fuldstændig Købmands-Handel. Hefe hans Tilgodehavende var 428 Dal. 1 Mk. 11 s. fra denne den første Krig.

3.

Tillæg til Programmet for 1838.

(Krigen 1657—60.)

Sin Byens Gjæld til Johan Pouch var, som foran er omtalt, endnu ikke betalt i 1660, men da var hans Forbring blevet betydeligt forøget ved de Udgifter, han paa Byens Begne havde havt i den ny Krig, som da netop var endt. Regningen paa disse Udgifter er af en anden Art end den Forrige, nys omtalte. Det er nemlig ikke her Luxus-Artikler, der ere udtagne eller leverede, men, paa to Orhoveder Bin nær, lutter Nødvendigheds-Artikler, Korn, Brød, Ol og Furasse, samt forstrakte rede Penge. Det er især Udlæg, han har havt i sine Kvarter-Ulger, medens vore Allierede laa her og udsuge Byen. Her synes nemlig at have været den Indretning, at de anseligere Borgere, maaske blot Raadmændene, hver i sin Uge forestod Indkvarteringen. Enhver Saadan maatte da i denne sin „Quartier-Ulge“ besørge Underholdningen til de Soldater og Deslige, som man ikke strax kunde faa anbragt i Kvarter, skaffe de trængende Borgere, som selv ikke formaaede at levere det Fornødne til sine paatvungne Gæster, Understøttelse dertil enten i Penge eller in natura; bringe Levnedsmidler og Furasse tilveje ved Gjennemmarscher v. s. v. Naar ingen Penge var i Byens Kasse, maatte

han udrede Alt dette af sin egen Komme, paa B. og R. Befaling og under Løfte om Erstatning efter Krigen. Til videre Oplysning herom, og som historisk Bidrag til den Tids Indkvarterings-Historie, vil jeg lade omtalte Joh. Pouchs Regning følge, noget forkortet.¹⁾

Borgemeester og Raads anden Regnskab paa Byens Vegne.²⁾

Ålmo 1658 den 13. May:³⁾ Peder Toldschriffuer til hielp effter Seddel fra Raadhuset 7 Dal.; Niels Gasse 2 D. 1 Mk.; noch erlagt paa Raadhuset 2 D. 2 Mk.; Anders Stadsbud leueridt 5 D.; Anders Byschriffuer leueridt 15 D.; Noch 5 Daler, som han oc self⁴⁾ annammede.

Til Gen. Major Botkers⁵⁾ Regiment forstrakt Rug 5 Ribber Tønder a 3 Rdlr., en Tønde Bing, som kom til Solbing, 4 Dal.

Sde Juni bekomd Byen 4 schipper Bing a 2 Mk.;

1) Forkortelserne bestaa især i, at Summerne af Priserne paa de leverede Gjenstande ere udeladte, f. Ex. Haffre 16 Schipper a 15 s. er 3 Rdl. 3 Mk., hvilken sidste Sum er udeladt; og naar en Vare nævnes flere Gange anføres Prisen kun den første Gang, med mindre den siden forandres. Jeg har brugt samme Fremgangsmaade ved Anførslerne i forrige Afsnit.

2) Dette skal naturligvis her betyde: Hans Regnskab (Regning) til B. og R. Det første var det fra Krigen 1643—45.

3) Altfsaa i Mellemtiden mellem den roskildske Fred og Krigens Gjenudbrud. At Ribe i denne Tid ikke var forskaanet for Indkvartering og Gjennemmarscher, viser Progr. 1838, Pag 29 og 37—38.

4) Naar en Borger fik en Indkvartering, der var usforholdsmæssig stor eller krævede for store Udgifter, befalede en anden Borger at understytte ham. I de her nævnte Tilfælde maa det være sket med Løfte om Erstatning af Byen.

5) Om ham og den megen Vin, han og Følge drak her i Byen, se Progr. 1838, Side 29 og 37.

leueret oc forstract Byen til de Svensche 1 Orhøst Wiin, som Possuel Tepsen ved Væcterne lod vdtage.“

Mere er ikke leveret under Svenskens Befættelse. Men da Byen vel var befriet fra dem, men havde faaet en endnu byrdefuldere Indkvartering af vore egne Allierede, hedder det endvidere:

„11. Oct. i den Brandenburgsche Indkvartering¹⁾ leueridt oc forstract, som kom paa Slottet, 100 Pd. Brød 2 D. 2 Mk.; 1 Thønd Dll 5 Dal. 19. ditto 200 Brød, 1 Thønd Dll.

„2. Novbr.: Forstract i min Quartier Bge Haffre 16 skipper a 15 β.“ Ligeledes de følgende Dage indtil den 7de incl. har han daglig leveret Havre, i Mkt 51 Tdr. Videre: „den 6. Nov. 7 Laß Wæd a 3 Mk. 8 β., 1 Tønde Dll 5 D., som kom paa Slottet.“²⁾

„1. Decemb. forstract Proviant-Rug a 3 Rdlr.; den 12te ditto Ser Tønder Rug; 21de ditto 3 Tønder Dll.

„Aano 1659 den 12. Januarij befom Borg. oc Raad paa Byens Vegne En Orhøst fransk Wiin til Churfyrsten af Brandenburg, 36 Dal., medt det første adt betale.“³⁾

„17. Febr.: Forstract oc leueridt til den Keiserlig proviantmester 48 Skipper Rug, 18 Dal.“⁴⁾

„Vdgiffuen i min Quartier Bge 24. April En Ritmester, som waar til Andreaß frischuster, for hand fick ingen fri

1) 11. Oktober var den Dag, da Brandenborgerne kom og først indkvarteredes. Anf. Sted Side 45.

2) Dette har været til Vagtsluerne der, for det var nok alt den Gang for øvrigt ødetagt og ubeboeligt.

3) Frederik Wilhelm, den store Kurfyrste, var her, hvor Hærens Hovedkvarter var, i 5 Uger, fra 23. Desember af. U. St. Side 47—50.

4) Tønden altsaa 3 Dal. Ovenfor er Prisen ansat til 3 Rdl. Tønden.

Quartier Haffre 4 schipper a 20 fl. ¹⁾ 27de dito til 11 Bogneste, som waar med Churfurstens Fodermarschalch efter Wiin oc stoed til Boeld Meilvongs²⁾ i 3 Dage, om Dagen 12 schipper Haffre, er 36 schipper, 12 Knipper Høe a 4 fl. , for 2 Karliß Fortæring i 3 Dage, 2 Dal., Oll oc Tobak 1 Mk. 8 fl. , Giffuedt demnem paa reisen, Haffre 4 schip.

„Samdag giffuet Ritmesteren af General Sporckes³⁾ Regiment, fordi hand marcherede igjennem Byen medt hans Trop, Haffre 20 Schip, 1 Londe Oll, for den ledige Londe 2 Mk. 8 fl. , for den at age til Lustrup 8 fl. , Jens Donnerskerß Datter til Hjelp 1 Mk. 8 fl.

„Den 28de ditto betaldt Andreas Berlohren for Ob. R. Commissario Waldaw en Mats hold 4 Dal. Den Keiserlige proviant betienter til Kirsten S. Lauridz Lassens 8 Knipper Hø, Niels Gasse til Hjelp 1 schip Haffre.“

„29de April, Peder Willadgen til hjelp 1 Mk. 8 fl. , Bodild Meilvongs betald 2 Dal.⁴⁾, Haffre 4 schip, til Oll 2 Mk., til Tobak 8 fl.

30te ditto Peder Lustrup til hjelp 1 Mk. 8 fl. , Scar-tianten til en sng Soldat, som haffde ingen Quartier 1 Mk. 8 fl.

1) Denne Mand med sine 2 Tilnavne kjende vi fra den forrige Krig. Han synes at have holdt Gæstgiveri, eller dog at have kunnet modtage og beværte anseeligere Gæster for Betaling.

2) Hos hende har været Vertshus og Herberge for simplere Folk. „Fodermarskalken“ selv har ikke været nogen uanselig Person, thi han repræsenterede Kurfyrsten selv ved en Børselstads (Prog. 1838, Pag. 49, Num. 3.)

3) Sporek var General i Keiserlig Tjeneste. Ritmesteren har venstelig ogsaa faaet en Dufør for sin Villighed, men den er saa bleven ham betalt af en af Borg. M. eller en Anden af Raadet.

4) formødentlig for Folk, der har været lagt ind til hende.

„1ste May giffuedt [til Ob. Junge Garners¹⁾] folk for de marcheridt igiennem Byen, som jeg kiobte af Karen Vedder Tolsstrups, Haffre 3 Lender for 7 D. 2 Mk., Hans Wagger for 1 Lend Dl 3 D. 3 Mk.

„4. ditto: Ib Nielsen til hielp til sin Fourier, efftersom han giffuer om Dagen 1 Mk. 8 β . och desforuden haffde Soldater, 1 D.

„14. May forstract en Lende aff mit bedste Dl, 6 D.“

„25. ditto fick Matties Jessen paa Byens Vegne aff Hans Wandels oc mit fellis Korn ved Broen 10 Lender Rug a 6 Dal.²⁾ Derpaa betald 24 Dal., rest. 36 Dal., min halff Part 18 D.“

„Forstract i min Quartier Bge, som følger:

6. Juny: E. H. til Hielp til en Profos 4 Mk.

7. ditto til Ob. Lieut. Gørts Ryes³⁾ heste til Mette S. Lauris Baggesens 4 schip haffre.

8. ditto: betald Boel Weibongs Piger for 8 Quetsfte (kvæstede) Soldater, huer moltid mad a 6 β , 20 Kander Dl, 1 D. 1 Mk.; Dlie for 8 β , Brenduin for 8 β .

Samdag Johanne Goldberg for 14 Quetsfte Soldater huer 3 Moltider a 6 β .⁴⁾, 33 Kander Dl, 2 D. 1 Mk. 8 β

1) Garnier var østerrigsk Oberst (Puffendorf), det „alte Garnische Regiment“ omtales i Progr 1838 Pag. 87; det laa i Kvarter i Ulsborg Herred.

2) Denne Pris er dobbelt saa høj som den under 17. Febr. ovenfor anførte. Raadet har ogsaa anmærket dette i sine Vedtegninger, og astrukket 10 Rdlr.

3) En Gørzky eller, som Puffendorf skriver, Gørzke var brandenburgsk General allerede nogle Aar tidligere. Denne er maaske en Søn af ham.

4) Den 1ste Juni og følgende Dage faldt og saarede en Del af de Allieredes Folk, dels ved Erobringen af Færø, dels ved et mislykket Forsøg paa at lande i Thyen. Derfra ere vel disse Saarede komne.

„Søndag H. F. før 7 Soldater, huer 5 Moltider, 12 Kander Ol, Olie, Brenduin, Suedsker o. s. v.“¹⁾

Videre har han forstrakt Føder til 7 Vognheste, som „aaag samme Soldater“, til Karle, sem hjorte dem, en Captein Armes, som var med dem o. s. v.

„3 Bødsimend som sad paa Raadhuset oc skulle til Keyseren, 3 Mk.

„Jacob Brunsuig til hielp 2 skipper Hassre.

„26de Juni Efter Borg. Peder Duffens Befaling leuez ridt Sergen Stadsbud 12 Dal. til den Waactmester, som da kom bort oc skulle hassue om Vgen 6 Rdlr.“

Hermed ender Regningen paa Joh. Pouchs Udlaeg i denne Krig, hvilke beløb sig til 379 D. 4 β. Hertil føje hans Arvinger endnu følgende Bemærkning: „Noch bliffuer Belvise Borg. oc Raad efter Obligation skyldig i Kapital 50 Rdl. med 10 Mars resterende Rente til Michaelis næst forleden forfalden, er tilsammen 80 Rdl.“ Hele Beløbet af Boets Fordringer, Regningerne fra begge Krigene, Oblig. og Renter sammenregne, udgjorde 927 D. 2 Mk. 2 β.

Joh. Pouch døde, som før er berørt, mod Slutningen af denne ulykkelige Krig, den 15de Juli 1659, da Pesten begyndte at rase her i Byen. Han var en Bestfaler og havde været Apoteker her i Byen endnu før 1627. Den her omtalte Regning er underskrevet „Afgangne S. Johan Pouchs Apotekers efterlatte Børn oc Arffvinge“. Men næstenfor har en af dem, Doktor og Stiftsfysikus (Medicus) Ludvig Pouch²⁾ egenhændig skrevet: „oc paa deris Vegne,

1) Disse have maaste ogsaa været Saarede eller Syge.

2) Blandt hans Børn er mig videre bekendt Johan Pouch, Kappelan til Domkirken, som laa i Arvestrid med Broderen Ludvig, hvilken førtes med stor Hestighed paa begge Sider, se Prog. 1838, S. 61. En Søster til dem,lene, var først gift med Lambert

da flere ere fraværende. Rudevigh Pouch.¹⁾ De henstille til Raadet, hvad Mente det vil tilstaa dem af deres For- dringer, og anmoder det om, efter dets skriftlige Tilbud, nøjere at undersøge, om han ikke skulde have udlagt endnu Mere i sine andre Kvarter=Ulger, (han har altsaa havt flere end de ovenfor anførte), da han ikke har indført Alt i sine Bøger, o. s. v.²⁾

Ved denne Regning har Raadet først gjort adskillige Bedtegninger: at Priserne flere Steder vare satte for høje,³⁾

Baggesen, som boede paa Vorskborg, var Købmand og Gæstgiver, ogsaa Raadmand, og som døde af Pesten 1659. Hun havde ved Krigen Ende tilgode hos Byen 2036 Rdl. 2 Mk. 6 s.; foruden Godtgjørelse for det Udelagte, o. s. v., hvoraf hun kun fik Lidet eller Intet betalt; hun giftede sig siden med Apoteker Tob. Frank, Se herom Prog. 1838, S. 63—69, og flere Steder.

1) Ved Siden er skrevet med hans egen Haand: Misregning bliffuer ingen Befalning.

2) Huis (hvad) Belviise Borg. oc Raad af Regnskabernes Rendte vil Os vnde, settis til dertis egen gode Discretion.

Derksom Belv. Borg. och Raad effter deris gode skriftlige er- biudelse vdaff Skatmesternis och Proviantmesternis Regnskaber eller oc egen Kundskab nogit er Bitterligt, woris S. Fader at hassue videre forstract paa Byens Vegne i denne besuærtlige Feide tid vdj hans andre Quartier=Uger eller i anden Maade, som Wi endnu icke hassue kundet finde, efftersom den S. Mand icke hassuer hassit sine Bogger altid ved handen, men her oc der noget antegnet, oc Wi saa hassig icke alle hans Seddeler oc Bressue hassuer kundet igenem see, eyheller os Nogen om hans Regnskab hassuer weridt bewust, formode Wi de for Guds oc Retfærdigheds Skyld ville os det tilkiende giffue, oc i sin tid godt giøre: Wi erbinde os igien dennem oc Byen at giøre neiactig satis faction for huis Doris S. Fader billigen kand findis skyldig, huis oc nogidt herudi kunde mangle, ville vi os gierne lade underrette oc begære intet uden det ræt er, findis ellers altid deris Tienstvil lige oc ønske dennem alle et glædeligt oc fredeligt Nytaar. Den 30de Decbr. 1659.

3) først 5 Rdr. Rug til Gen.=Major Bodtkers Regim. forstract a

at han havde anført som Udlæg for Byen, hvad der var hans egen Anpart at kontribuere¹⁾; og at han om nogle Poster skulde henvende sig til Krigskommissæren²⁾: at en og anden Leverans var sket uden deres Vidende³⁾, o. s. v.

Dernæst indgav det en Kontra = Regning i Boet paa 161 Rdl., for Restanser, Johan Pouch havde paadraget sig, dels af Kontributioner, især til vore egne Allierede⁴⁾ i 1659, dels af Leveranser af Proviant, Brød, Ol, Rug, Malt o. s. v.⁵⁾ Endelig tilbyder det, at ville likvidere denne Gjæld

3 Rdl. gioris quitt efftersom Lauriz Friis oc andre haffuer forschreffuit 2 Rdl. afgaaer 5 Rdl. 1 Orhoffnit Wiin beregnet 36 D. afgaaer 6 Dal., o. s. v.

- 1) den 11., 19. og 20. Junii (skal være Oktober) beregnet 17 Dal. 2 Mk. for Ol oc Brød, huorimod andre hans medbrødre saa oc Borgerschabet haffuer gjort lige forstrekning oc derfor intet fordrer. 21. Decbr. 3 Tønder Ol vil forklaris mueligt er vdgiffuen i hans egen Contribution. 17. Febr. 48 schipper Rug, som vil forklaris schal væte hans egen Vdgift.
- 2) 1. og 12. Decbr. forstract 14 Tdr. Rug, huilket han ligesom andre Medborgere haffuer at fordre hos Com. Pashierg.
- 3) 1650, d. 12. Janv. en Orhoffnet Vin til Churfürst, som Borg. oc Raad ved Intet aff oc vil forklaris.
- 4) Bilagene hertil ere vedheftede J. V. Regning; først en Seddel fra vedkommende Skatmester: Huis Skatter den sal. Mand Jo^s han Pouch Apoteker befindes at restere med 658 d. 16. Febr. 20 Rdl., (til de Svenske). 20. Junii 20 Rdl., d. 19. Juli 24; 24 Sep. 15. Oct. og 29. ditto, 20 Rdl. hver Gang. Hertil har B. og R. søjet Novemb. Skat 20 — saa at det Hele er 144 Rdl. Se om disse Skatter Prog. 1638, Pag. 53—58. Den der efter Skattebøgerne saakaldte Gen. Strudz er den bekjendte østerr. General Strozzi.
- 5) Af den prouiant schat, som er lagt 658 d. 2. Oct. rester Sal. J. V. 1½ T. Ol. Koste den Tid medt Tønde 6 Dal., af den Schat som er lagt 659 den 25de Maj rester sal. Mand af 1 Tønd er 5 Dal. Sal. J. V. Raadm. Rester aff en Prouiant-schat, som bleff lagt 20de Augusti 1659, Brød 96 Wd., Dpenge 3 Sl. D. J. V. rester aff den Kornschat, som bleff paabuden

i det, som S. Johan Pouch muligens kunde have til Gode hos Byen¹⁾).

Men af denne Livvidering eller mindelig Afgjorelse blev der Intet. Thi i 1660 er det nok kommet til Profes. Paa et af Eksemplarerne af Regningen findes Paa skrift, at den dette Aar fire Gange er læst paa Ribe Gjesfeting.²⁾ Striden vedblev endnu længe, og Raadet klagede over, at de fik vidtloftige og grove Svar af Dr. Pouch.³⁾ Endelig synes Raadet og Bedkommende, at Byen skulde slippe med at betale 100 Sl. Dal., og endog have deres Obl. paa 50 Rdl. tilbage.⁴⁾ Men heri vilde Arvingerne ikke indvillige, og Sagen trak endnu længe ud. Thi blandt Bilagene til Regningen, og den vedheftet, findes en Kjendelse af 5 Boldgifts-Mænd, der stadfester hin Raadets Afgjorelse⁵⁾, og denne er dateret 14. Nov. 1673; og derved er det saa vel blevet.

til Hs. K. M. Krigsfolk deris Fornødenhed 12 Schipper Rog oc Ni Schipper Malt, efter Tagsten i Penge, 9 Dal. 2 Mk. 4 ß. (Efter Proviantmesternes Sedler.)

- 1) Dersom noget herimod vdaff Sal. Johan Pouch kunde vere forstracht eller vdtgiffuet paa Byens Begue, som vitteligrt oc beuiffigt er, Erbinder vi os ved god Liquidering slikt at godt gjøre.
- 2) Den ene Gang lod en Procurator tage Gjenpart af den paa Byens Begue. Deraf de flere Afkrifter.
- 3) se ogsaa Prog. 1838, Side 61.
- 4) Blandt de oftnevnte ved Regningen heftede Bilage er en Seddel uden Dato: Extract af Ribes Byes Restans Bog Fol. 16. All Regning paa begge Sider er forasschediget, Byen er hans Arffuinge schyldig 100 Sl. D. Och derimod schal den Obl. paa 50 Rdl. som di endnu hos sig haaffuer, igien tilbageleneris.
- 5) Efter Befalning fra Hr. Præsident, Borgemeester och Raadmend haaffue vi vunderschne haafft Byens och Sal. Johan Pouchis mellem werenbe Regenschaber for os och med Flid igiennemset, men efftersom vi icke kunde eragte, nogit at forandris udi det som tilforne derudi giordt er, da Siunis os, at det kand forbliffue wed

Flere Andre have vistnok gjort Forskud i Løbet af denne Krig og have ventet længe, og vel stundum forgæves, paa Tilbagebetaling. I 1655 befaler saaledes Berg. og Raad Pengemesteren strax at betale en Enke 30 Rdlr., for en Sølvskaade, der var blevet foræret Ritmester Neiss af de danske Tropper, der laa her mod Krigens Slutning.¹⁾

Som Tillæg til de Brudstykker om Ribe Stifts og Dntegns Skæbne i denne Krig, der findes i sidste Afsnit af min tidligere Afhandling herom, vil jeg meddele nogle Efterretninger om Haderslev Amt, især dets Geistligheds, Fata i disse ulykkelige Aar. De ere tagne af Præste=Indberetninger, men især, og hvad Haderslev Provsti angaaer, ene af Rhodes Beskrivelse over Amtet.²⁾

de hundrede Slette Daler efter den forrige Afshied, Som mellem Byen og den Sal. Mands Urffuinger er giordt og er udi Byens Bog indschreffuit Dat. Ribe 14. Nov. 1673. (5 Under. skrifter.)

- 1) Raadstubogen, fol. 31. Befallis herved Gregers Pedersen at han strax behaler Wibecke, sal. Laurig Friis 30 Rdl., som er for en Sølvskaade, som bleff foræret Ritmester Neiss. Ribe d. 29. Dec. 1655. NB. och schall bliffue afforktet i hendis Forderung i Byens Bog. Man maa heraf slutte, at Byen stod i større Gjeld til hende. Hendes afdøde Mand var en Søn af den ofte omtalte Hans Friis. Om Ritm. Neiss se Prog. 1838, Side 64—65.
- 2) Samlinger til Haderslevs Amts Beskrivelse o. s. v. af P. Rhode, Sognepræst til Uttersløv udi Lolland. Kbhavn 1775. — Skjøndt jeg i Regelen kun benytter utrykte Kilder, har jeg dog ment at burde meddele Uddrag af denne nu kun lidet bekjendte Bog. Disse Efterretninger maa ikke betragtes som samtidige Kilder, eller alle uddragne umiddelbart af saadanne. I Hovedsagen,

I de to Krigens Aar døde i dette Amt ikke færre end 28 Præster, de fleste af en pestagtig Sygdom¹⁾, som i 1659 græsserede overalt i Amtet, ligesom i de to Kjøbstæder, Haderslev og Ribe²⁾.

I gammel Haderslev døde Præsten Martin Hoyer fra Halk, og Polakkerne³⁾ plyndrede hans Lig. Ogsaa Præsten i Wonsbæk, Claus Jensen Casbergaard, døde „i det fatale Aar“ 1659 i Haderslev⁴⁾; ligeledes i Halk Hans Hoyer. I Bilsstrup døde samme Aar Præsten Ehlers, „Hilarius Ottonis.“

I Lhyrstrup døde endog 2 Præster, først Balthasar Brun fra Haderslev og tillige hans Moder. Derpaa ordineredes den 8. Juni Christian Schmidt von Eisenberg, som hans Eftermaud. „Men hans Tilhørere vare tilbøielig i den Pestbefængte By Haderslev, hvor han besøgte dem, prædicerede for dem, men blev snart selv smittet og døde den 12. Septbr. f. A.“

Præsten i Stepping, Laurentius Brodersen, døde ogsaa i Haderslev 1659; ligeledes Niels Nielsen Præst i Oddis⁵⁾.

Personernes Dødsfald og beslige, ere de vistnok aldeles paalidelige; men dette kan næppe siges om de enkelte Omstændigheder. Navnlige er det næppe rigtigt, at næsten alle Mishandlinger og Voldsgjerninger tilskrives Polakkerne, da ogsaa vore andre Allierede og Svenskerne, den Gang vore Fjender, have deres rigelige Del deraf.

- 1) Etsteds hos Rhode kaldes den „Blodgang, den hvide Blodpot.“
- 2) Jfær i den sidste. Se Prog. 1838, Side 60—62.
- 3) „Jordens Afrikum,“ kaldes den vrede Rhode dem.
- 4) Han er ordineret 1621, har altsaa maattet udholde alle 3 fiendtlige Invassjoner i det 17. Aarh. Hans ældste Søn, Jens, er født 1627, da Moderen flygtede med ham til Wordingborg for de Kejsertlige, Kasbergaard (Korsbrødrengaard) er Præstegaarden i Wonsbæk. Denne var før Reform. en Klostergaard, og tilhørte Kannikerne i Haderslev.

5) Og, siger Rhode, hvo kunde her i Egnen overleve dette Aar.

Præsten i Wonsild, Matthias Antonii, døde 1658 i Kolding „i den fatale Tid“. Antonius Mathiæ Raff, Søn af den Forrige og ham adjungeret, overlevede ikke Faderen et Aar, men døde 1659 den 25de Januar i Kolding, „thi hvo, siger Nothe, torde for fjendtligt Dverfsald boe paa Landet i de Aaringer“.

Jørgen Schrøder, Præst i Bierst, blev ogsaa Dødd for Pesten 1659.

Om Præsten i Stendrup, Christen Christensen Humbleth, fortæller Rhode, „da de slemme Polakker toge deres Kvartier her, satte de Hr. Christen paa en Hest, og da den blev skudt under ham, maatte han lade sig slæbe om af dem og være deres Tolk paa Latin. Svensken mistænkte ham derfor, luredede paa ham, fik ham fat og forte ham over til Middelfart til General Wrangel, som strengelig forhørte ham og bød ham bekjende, hvor hans Klæder og Sager vare. De Svenske truede ham, at ville sætte Ild paa Stenderup; men Herren gjorde Bøttet saa uroligt, at de ikke kunde komme over, og deres Brede kjøledes imidlertid paa noget Andet. Hans Nabopræster døde bort, og Hr. Christen var tidt Præst for fire Sogne og flere. Polakkerne aade hans Fattigdom. Til sit Dphold fortjente han mest ved Rigtaler, tidt over 8 til 16 i en Grav. Krigen endtes, og Hr. Christen levede end i mange Aar.“

Præsten i Heils, Hans Dal, som havde været sin Fader adjungeret siden 1640, døde ogsaa „i det almindelige Døds og ulykkelige Aar 1659“, i Haderslev. Mag. Peter Hjort i Rustrup døde samme Aar. Ligeledes døde i Haderslev Gert Wilhelmi til Witsted „i det fatale Aar 1659, efter at Polakkerne havde medhandlet ham ret tyranisk; de udplyndrede ham, bandt ham bag deres Hestes Rump og slæbte ham om med sig.“ Hans Eftermand fik

af hver Kirke i Provstiet 1 Rdl. til at opbygge den af Polakkerne ødelagte Præstegaard. Hans Broder, Peter Wilhelm, Præst til Hammelov, døde 1659 i Haderslev „med saa mange flere gode Mænd“. Derhen flygtede ogsaa den berømte lærde Magister Peter Wandel fra Maaugstrup, som var bleven udplyndret baade af Svenske og Polakker, og det Bibliothek, han havde grundlagt for sine Eftermænd, bortslæbt, og der døde han tilligemed sin Kone 1659.¹⁾

Gaarden Bojens var for en Landsby paa 11 Gaarde, som i denne Krig bleve afbrændte og ødelagte. Nu er det, siger Nothe 1775, en kongelig Forpagtningsgaard, og for de afbrudte Gaarde faar Præsten aarlig paa Amtstuen Betaling for 100 Skjpper Rug.

Præsten i Drenvad, Mag. Peter Drejer, flygtede i 1659 ind til Haderslev, hvor han blev første Kapellan, da dette Kald netop da ved Dødsfald blev ledigt. Til Drenvad kom i hans Sted Laurentius Pors, en Borgersøn fra Ribe, der var Præst i Nastrup og ligeledes var flygtet til Haderslev.

I Østerlønnet havde Præsten Poul Trans „et bedrøvelig Besøg af de onde Polakker i 1658 og følgende Aar, da de afbrændte den arme Mands Præstegaard, da han intet mere havde at give dem.“

I Hygum Sogn rasebe smitsomme Sygdomme i høj Grad²⁾. Præsten Peter Jacobsen, flygtede med sin Familie til Ribe for Polakkerne, og der blev ingen Gudstjeneste holdt i Hygum første Juledag.

1) Hvad isvrigt Rhode fortæller om hans Lærdom, Egenheder og besynderlige Levemaade, hører ikke herhen, og er ogsaa temmelig bekjendt. Han var en Søn af en Borger i Ribe, en Sønnensøn af Biskop Bandal sammesteds.

2) Rhode siger, at Hr. Peder selv skriver, at der i Sognet døde under Krigen 540 Mennesker. Hvilket vel maa være overdrevent, da dette Antal er vel større endhelt Sognets Jolketal paa de Tider.

Præsterne i Rødding og i Skodborg, Anders Petersen og Jørgen Løring, bleve ihjelslagne af „de onde Polakker“ i Røddingskov nær ved Lingshuset eller Lornumgaard, i det de vilde flygte til Ribe. Stedet kaldtes, efter Rhodes Udsagn, endnu i hans Tid „Præstekilde“.

Bertel Sture, Præst til Hjortlund og Kalslund, døde ogsaa i 1659. Hans Præstegaard i Kalslund, som da var Hovedsognet, blev ødelagt i Krigen, og det, mener Rhode, kan mulig have givet Anledning til, at Præsterne siden have bygget og boet i Hjortlund.

Præsten i Lintrup, Mag. Andreas Lintrup, Herredsprøfst, led meget „i den bedrøvelige Krigstid 1658—59“ og døde endelig samme Aar.

Jonas Schnell, Præst i Ugerskov og Herredsprøfst, „i den jammerfulde Feide Tid og anstikkende Sygdom gif ogsaa denne plagede Mand al Kjødets Gang.“

I Tostlund flygtede Præsten Anders Clausens Kone, Elsebe Sture, til Ribe, hvor hun døde.¹⁾ Krabbius Caspari blev Præst i Spånset i 1657 og døde allerede Aaret efter, „thi hvo maatte da ikke døe“.

I Hoptrup døde Prøfst Christen Andersen Klyne (en Ripenser) „under Polakernes Tyranni“. I Arrild døde endeligen ogsaa Præsten Hans Detlevsen fra Russtrup Præstegaard i 1659 „da Krig og Sygdom besøgte dette Sted“, — og hermed tager jeg Afsted med mine Læsere for denne Gang.

1) Se Mere om Tostlund i Progr. 1838, Side 72.

Efterretninger

om

Ribe Kathedralskole

for

Skoleaaret 1847—48,

ved

**C. S. A. Bendtsen,
Rektor.**

Characterer,

tildeelte de fra Ribe Kathedralskole dimitterede Kandidater ved Examen artium i Aaret 1847.

Kandidaternes Navne.	Udbrødsføle i Mødern.	Ratin.	Ratinff Stil.	Græff.	Gebræff.	Religion.	Geograf.	Hiflorie.	Stiithnetif.	Geometri.	Lybiff.	Stræff.	Hoved= Charakter.
1. Juel, C. J. S. B.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p.c.	Laud.	L. p.c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p.c.	Laud.	Laudabilis
2. Bjer, L. O.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p.c.	Laud.	Laud.	L. p.c.	L. p.c.	Laud.	Laud.	Laudabilis
3. Riis=Lowson, N. C.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. .H.	Laud.	Laud.	H. ill.	L. p.c.	Laud.	Laudabilis
4. Koch, V. C. S.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laudabilis
5. Slensburg C. A.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Haud ill.
6. Bjer, J. J.	Laud.	H. ill.	N. C.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Haud ill.
7. de Thurah, C. S.	H. tll.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	H. ill.	N. C.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Haud ill.
Følge Tentamen i Ribe Kathedralskole:													
Thjellesen, J. V.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p.c.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laudabilis

I. Lærerpersonalet og Fagfordelingen.

Lærerpersonalet er siden min sidste Beretning blevet forøget med en ny Kollega, Cand philol. J. S. Kinch, der under 31. August 1847 konstitueredes til Lærer ved Skolen. Hans Ansættelse foranledigedes ved, at 3die Klasse, hvis Disciple udgjorde 2 temmelig forskellige Partier, ved indvarende Skoleaars Begyndelse blev deelt i 2 selvstændige Afdelinger med Hensyn til Underviisningen i Latin, Græsk og Fransk. Denne Deling af Sprogunderviisningen i 3die Klasse medførte 15 nye Timer, hvortil var at lægge andre 15 overskydende Timer fra ifjor, saa at der altsaa blev 30 Timer at besætte. Af disse Timer fik Hr. Kinch de 24, og de øvrige 6 bleve som Extratimer fordelte paa nogle af de øvrige Lærere imod sædvanlig Godtgjorelse. For at tilveiebringe det fornødne Lokale for den ene Afdeling af 3die Klasse blev det nødvendigt, at Adjunkt Thorup frastlyttede sin Beboelseslejlighed i Skolebygningen, dog med en aarlig Huusleiegodtgjorelse af 32 Rbd. Det Samme havde været Tilfældet med Adjunkt Salto i det næstforegaaende Aar i Anledning af 5te Klasse's Oprettelse. Nu boer alene Overlæreren paa Skolen i den af Adjunkt Jacobi for beboede

Lejlighed, men ogsaa han vil blive nødt til at flytte ud, isald en 7de Klasse i Tiden skal oprettes.

Skolens samtlige Lærere med de dem for iaar tillagte Underviisningsfag og Timer ere følgende:

Nektor Bendtsen: Latin i øverste Klasse, 3 Timer Latin (den poetiske Del) i 4de Klasse, samt 1 Time i hver af de 3 nederste Klasser . . .	16 Timer.
Overlærer Riis: Al Græsk i Skolen, Latin (den profaiske Del med Grammatik og Stil) i 4de Klasse	23 L.
Adjunkt Adler: Historie og Geografi i hele Skolen	25 L.
Adjunkt Thorup: Religion og Hebraisk i de 2 øverste Klasser, Latin i 2den, Kalligrafi i de 4 nederste Klasser	26 L.
Adjunkt Jacobi: Fransk i hele Skolen, Dansk i de 4 nederste Klasser	24 L.
Samme: Gymnastik i alle Klasser . . .	4 L.
Adjunkt Salto: Mathematik og Naturhisto- rie i hele Skolen	26 L.
Adjunkt Leth: Dansk Sprog og Litteratur i øverste Klasse, Religion i de 3 nederste Klas- ser, Lydsk i de 2 øverste, samt Lydsk og mundt- lig Dansk i nederste Klasse	25 L.
Konstitueret Lærer Kinch: Latin i 3 A og B samt Lydsk i 3die og 2den Klasse	24 L.
Musiklærer Engelbreth: Sang i alle Kl.	2 L.

195 Timer.

Hvormange ugentlige Timer der iaar har været tildelt hvert enkelt Fag i de forskjellige Klasser, viser efterstaaende Schema:

Sagene:	Kl. 5.	Kl. 4.	Kl. 3A.	Kl. 3B.	Kl. 2.	Kl. 1.	Summa.	
Dansf .	3	2	3	3	5	8	21	
Lydff .	2	2	2	2	4	6	16	
Fransf .	3	3	2	2	2	2	14	
Latin .	10	9	9	9	8	8	45	
Græff .	5	4	4	4	4	4	17	
Hebraiff .	2	2	2	2	2	2	4	
Religion	3	3	3	3	2	3	14	
Historie .	3	3	3	3	3	2	14	
Geografi	2	2	2	2	2	3	11	
Naturhistor.	1	1	2	2	2	3	8	
Mathematif	4	4	3	3	3	4	18	
Kalligrafi	1	1	3	3	4	4	8	
Sang .	1	2	2	2	2	2	2	
Gymnastif	2	2	2	2	2	2	4	
<u>Rektors L.</u>	1	1	1	1	1	1	3	
	40	40	15	26	15	38	38	195

Med Hensyn til Rektors ene Time i de 3 nederste Klasser, da er den, foruden til Revision af Disciplenes Charakterbøger og dertil knyttede Bemærkninger, bleven anvendt i nederste Klasse alene til mundtlige og skriftlige Dvælses i Modersmaalet, men i de to næste ogsaa til latinske Dvælses. I Kalligrafi ere de 2 nederste Klasser combinerede; til Sang samles alle Klasser 1 Gang om Ugen, og de 4 nederste Klasser desuden 1 Gang særskilt, men Sangunderviisningen er i den sidste Tid bleven afbrudt paa Grund af, at Synsgelæreren er gaaet til Armeen. Med Hensyn til Svømmeunderviisningen da er der i Overeensstemmelse med Universitetsdirektionens Skrivelse af 17. Juli 1847 truffet den Forsanstaltning, at de 2 nederste Klasser, naar Veirigtet tillader det, faae 4 Timers Underviisning om Ugen, de 3 overste 3

Timer, ligesom ogsaa Dvelferne skulle fortsættes hele Jul Maaned uden at afbrydes af den ved Maanedens Slutning stedfindende Examen.

I dette Aar har Adjunkt Salto havt Permission fra Skolen fra Oktober 1847 til Slutningen af Februar 1848, for under et Ophold i Kjøbenhavn at udvide sine naturhistoriske Kundskaber. I hans Fraværelse, som først var bestemt til Udgangen af December, vikarieredes der af Skolens andre Lærere indtil den Tid, men fra Januar af bemyndigedes Rektor til at antage den da her i Byen værende Cand. theol. Hauschulz som Lærer i Mathematik indtil Hr. Saltos Tilbagekomst. Den 1. Marts overtog Hr. Salto igjen alle sine Funktioner ved Skolen.

Jeg tilføjer her Lærernes nuværende Gager og Emolumenter :

Rektor Bendtsen — foruden Embedsbolig med Have og et Stykke Jord, hvorpaa kan holdes 2 Køer — 1400 Rbd.	
Overlærer Riis — foruden fri Bolig paa Skolen —	1000 —
Adjunkt Adler	800 —
Samme som Assistent ved Bibliotheket	32 —
Adjunkt Thorup — foruden Huuslejegodtgjorelse af 32 Rbd.	600 —
Adjunkt Jacobi	600 —
Samme som Gymnastiklærer	100 —
Adjunkt Salto — foruden Huuslejegodtgjorelse af 32 Rbd. —	400 —
Adjunkt Leth	400 —
Konstitueret Lærer Kinch	400 —

For hver af de over det sædvanlige Antal af 24 ugentlige Timer besørgede Extratimer betales i Reglen 2 Rbmk., ligesom ogsaa Syngelæreren har 2 Rbmk. for Timen.

2. Disciplene.

Bed den offentlige Examen i Juli 1847 var Discipels antallet 36; af disse dimitteredes til Universitetet 7, hvis Navne og Charakterer ved Examen artium ere anførte ovenfor S. 54; Discipel J. Randrup var afgaaet fra Skolen kort iforveien for at underkaste sig Preliminairexamen i Kjobenhavn, hvilken han bestod i Oktobers Maaned. Ved det nye Skolcaars Begyndelse den 1. September optoges følgende 11 nye Disciple: 1, S. S. A. Meier (Kl. 4), 2, K. P. Lind (Kl. 3 A), 3, S. O. Lind (Kl. 3 A), 4, C. A. Gad (Kl. 3 A), 5, P. S. Sæber (Kl. 3 A), 6, W. C. Kamfing (Kl. 3 B), 7, P. J. Bjerrum (Kl. 2), 8, S. S. Gad (Kl. 2), 9, G. M. Kleisdorff (Kl. 1), 10, D. Koefoed (Kl. 1), 11, C. L. Kjær (Kl. 1), og strax efter Nytaar 12, S. P. Forum (Kl. 1). Skolens nuværende Disciple ere altsaa 41, hvilke ere fordeelte i Klasserne paa følgende Maade:

V. Klasse.

- 1, Kleisdorff, Lefor, en Søn af Kjobmand Kleisdorff i Ribe.
- 2, Laurberg, Laurits, en Søn af Sognepræst for Bredsten og Skibet Menighed, Provst Laurberg.
- 3, Pontoppidan, Hans Jørgen, en Søn af afdøde Sognepræst i Hvidding, Pastor Pontoppidan.
- 4, Jørgensen, Jørgen, en Søn af Skolelærer Jørgensen i Ribe.
- 5, Seilberg, Senning Frederik, en Søn af Pastor Seilberg i Ulderup i Sundeved.
- 6, Solst, Thomas Martinus, en Søn af afdøde Sognepræst for Herbæk, Pastor Solst.

IV. Klasse.

- 1, Hagaard, Jacob, en Søn af Bagermester Hagaard i Ribe.

- 2, Meier, Hans Hansen Andersen, en Søn af Skolelærer Anders Hansen i Arnum.
- 3, Daugaard, Petrus Janus Kruse, en Søn af Stiftsprovst Daugaard i Ribe
- 4, Esmann, Wilhelm August, en Søn af Pastor Esmann i Bryndum.
- 5, Bertelsen, Edvard Thomas Gottlob, en Søn af Amtsforsvalter, Kammerraad Bertelsen i Ribe.
- 6, Zviid, Christian Alexander, en Søn af Loldbetjent Zviid i Ribe.
- 7, Borchsenius, Johannes, en Søn af afdøde Sognepræst for Heme, Pastor Borchsenius.
- 8, Smith, Ole Worm, en Søn af Birkebonner Smith paa Fens.
- 9, Friis, Gabriel Michael, en Søn af Pastor Friis i Brønd.

III. Klasse A.

- 1, Hansen, Sophus Vilhelm, en Søn af Knipplingshandler Hansen i Mogeltønder.
- 2, Gad, Carl August, en Søn af Provst Gad i Holstebro.
- 3, Tvede, Levin Levinsen, en Søn af Prokurator Tvede i Ribe.
- 4, Lind, Knud Peter, en Søn af Proprietair Lind til Ulfsumd ved Lemvig.
- 5, Lind, Hans Ellgaard, en Broder til Nr. 3.
- 6, Saber, Peter Heinrich, en Søn af afdøde Apotheker Saber i Holstebro.
- 7, Bertelsen, Ludvig Carl Frederik, en Broder til Nr. 5 i 4de Kl.

III. Klasse B.

- 1, Ramsing, Werner Casper, en Søn af Pastor Ramsing, Sognepræst til Darum og Bramminge.

- 2, Andersen, Carthellus Elieter Joachim, en Søn af Stiftskassere Andersen i Ribe.
- 3, Koch, Carl Bendix, en Søn af Pastor Koch i Alslerup.
- 4, Müller, Christian Theodor, en Søn af Kjøbmand og Borgerrepræsentant S. J. Müller i Ribe.
- 5, Feilberg, Peter Bern, en Broder til Nr. 5 i 5te Kl.
- 6, Diderichsen, Thorvald Julius, en Søn af Toldinspektør Diderichsen i Høstebro.
- 7, Kjær, Konrad Karl, en Søn af Stiftsfysikus Kjær i Ribe.
- 8, Gottlieb, Albert Andreas Henrik Christian, en Søn af Pastor Gottlieb i Hvidding.

II. Klasse.

- 1, Lindelof, Georg Christian Peter, en Søn af Forpagter Lindelof i Hygum.
- 2, Bjerrum, Peter Janniksen, en Søn af Gaardeier J. Petersen i Skjærbek.
- 3, Tolstrup, Karl Theodor, en Søn af afdøde Pastor Tolstrup.
- 4, Gad, Hans Schulz, en Broder til Nr. 2 i 3die Kl. A.
- 5, Bendtsen, Bendt, en Søn af Skolens Rektor.

I. Klasse.

- 1, Kleisdorff, Gilpert Motié, en Broder til Nr. 1 i 5te Kl.
- 2, Koefoed, Daniel, en Søn af Proprietair Koefoed til Linggaard.
- 3, Forum, Hans Peter, en Søn af afdøde Kjøbmand Forum i Varde.
- 4, Kjær, Casius Louis, en Broder til Nr. 7 i 3die Kl. B.
- 5, Bertelsen, Harald Viggo Julius, en Broder til Nr. 5 i 4de Kl.

6, Friis, Thøger Teilmann, en Broder til Nr. 9 i 4de Kl.

3. Disciplinærifke Bestemmelser.

Da det maa ansees for hensigtsmæssigt, at der er nogle positive Bestemmelser for Disciplenes Opførsel baade i og udenfor Skolen, saa har jeg, fra indeværende Aars Begyndelse af, efterat Sagen forinden var behandlet i nogle Lærerforsamlinger, indført nedenstaaende disciplinærifke Bestemmelser:

1.

Disciplene have at møde paa Skolen i rette Tid, senest 5 Minutter før Kl. 8 om Morgenen og paa Slaget 2 om Eftermiddagen. Enhver skal strax sætte sig i Stilhed paa sin Plads, saasnart han kommer ind i sin Klasse. Ingen Omloben eller høirostet Snakken maa finde Sted i Klasserne, hvor der til enhver Tid skal herske Orden og Rolighed. Ingen maa uden en Lærers Tilladelse forlade sin Klasse eller, med Undtagelse af i Frikvarteret, Skolebygningen, saalænge Læsetiden varer.

Skolen aabnes om Morgenen 15 Minutter før Kl. 8 og om Eftermiddagen 15 Minutter før Kl. 2; før de Tider maa Ingen indfinde sig, men da skal hver Klases Ordensdur være tilstede.

Naar en Discipel har lovligt Forfald, saasom i Sygdoms-tilfælde, skal derom gjøres en skriftlig Anmeldelse til Rektor.

2.

Ligesom enhver Discipel skal møde vel forberedt paa sine Lektier hjemmefra, samt anstændigt og reenligt klædt, saa skal han ogsaa have med sig paa Skolen de nødvendige Ting, han skal bruge, saasom: Bøger, Landkort, Papir, Penne, Blyant, Griffel m. m. Alt Saadant skal holdes i reenlig og ordentlig Stand.

Lager Nogen uvedkommende Ting med sig paa Skolen, blive de konfiskerede.

3.

Ingen maa beskadige Skolens Inventarium eller besudle Borde, Bænke, Bægge og deslige Ting i Skolelokalet. Hvad der i saa Henseende beskadiges, skal, foruden anden passende Straf, erstattes af Den eller Dem, som have gjort Skaden. Er Gjerningsmanden ikke til at udfinde, da maa hele Klassen eller, i visse Tilfælde, alle Klasser staae til Ansvar. For sin Plads i Klassen er enhver Discipel ansvarlig.

4.

I Fritvarteret maa ingen uanstændig Strigen eller Spektakel finde Sted paa Gangene eller i Gaarden, heller ikke Udløben og Dphold paa Gaden.

5.

Kaar Disciplene gaae til og fra Skole, og ellers naar de vise sig paa Gaden og de offentlige Spadseregange — overalt og til enhver Tid — skulle de opføre sig sædeligt.

6.

All offentlig Tobaksrygning forbydes, ligesom ogsaa at gaae paa Bærtshuse eller deslige offentlige Steder. Ingen Discipel maa være Medlem af nogen Forening eller deeltage i offentlige Baller uden Rektors Vidende og Samtykke.

7.

Overtædelse af disse Bestemmelser straffes efter Forsælsens Beskaffenhed, i værste Tilfælde med korporlig Revselse eller endog med Udviisning af Skolen.

4. De i Skoleaaret gjennemgaaede Pensn. Danst.

V Kl. Thortsens Litteraturhistorie fra S. 55—128 o: hele det attende Aarhundrede, dog Holberg undtagen; karakteristiske Provestykker af Forfatterne blive jævnlig forelæste,

ligeſom Disciplene ogſaa ſaaſnart muligt blive gjorte be-
kjendt med de nyeste Frembringelser i Litteraturen ſ. Ex.
ſaar med Herſt's Ninon. En Overſigt over den nord-
diſke Mythologi er meddeelt. Mundtlige Foredrag ere
iſær i Vinterhalvaaret hyppigt forſogte. En Udarbejdelse
ſkrives hver Uge af afſerlende religiøſt, hiſtoriſt og almin-
deligt Indhold.

IV. Kl. Thortſens Litt. fra S. 42 (Holberg) til S.
77, idet Disciplene tillige ere blevne gjorte bekjendte med
abſkillige af de i det nævnte Tidrum foreſaldende Forfatteres
vigtigſte Værker; fremdeles har Klaffen gjennemgaaet den
22de, 23de og 24de Lektion af Borgens Stilovelse, og er
ſamtidig med Læsningen deraf bleven øvet i Anvendelsen af
Troper og Figurer. Hver Discipel har lært 4 Digte udenad
til Dvelse i Recitation, ſamt Forklaring og Udvikling af
ikke for vanſkelige Poesier. En Time ugentlig anvendt til
ſkriftlige Arbejder.

III. Kl. Holſts profaiſte Læſebog fra S. 117—170
med Dvelse i at gjengive det Dplæſte i et godt Sprog og
Foredrag, ſamt med Analyſering og Ordforklaring. Af den
poetiſke Deel ere 5 Digte udenadlærte til Recitation. Boje-
ſens danſke Sproglære er repeteret forfra til Adjektivet, og
den ſidſte Deel af Bogen fra S. 23 til Enden gjennemgaaet
og indøvet i Exempler. Hver anden Time anvendt til Stil,
deleſ Gjengivelse af forelæſte Stykker, deleſ Dveller efter
Borgens Veiledning.

II. Kl. Funch-Rogind-Warburgs Læſebog fra S. 264
—360 med Gjengivelse af det Dplæſte og Analyſering.
Bojeſens Grammatik forfra til S. 29. 5 Digte udenad-
lærte. Hver anden Time anvendt deleſ til Diktat, deleſ til
Dveller efter Borgens Veiledning.

I. Kl. Funch-Rogind-Warburgs Læſebog er for Stor

stedelen gjennemlæst, og nogle Digte bagi Bogen lærte udenad. Af Bojesens Grammatik ere Hovedreglerne gjentagne Gange læste og idelig indøvede ved Analyse. 4 Timer ugentlig ere anvendte til orthografiske Øvelser.

Latin.

V Kl. Dimittenderne opgave til Examen artium: 2 Bøger af Livius; hele Sallust; 8 Taler af Cicero; Cic. de officiis lib. 1, de senectute, de amicitia; 2 Bøger af Horatsus Dder, alle Epistlerne og ars poetica; 3 Sange af Virgils Æneide.

Af hele Klassen er iaar læst: Livii Hist. Rom. libb. 1—2; Cic. de Off. lib. 1, de senectute et de amicitia; Horatii Epp. libb. 1—2. Ars poet. Repeteret Ciceros Taler IV in Catil. pro lege Manilia, pro Archia, pro Ligaris, pro Dejotaro.

Madvigs latinske Grammatik: Ordbyggelseslæren og hele Syntaxen. Tregders latinske Litteraturhistorie. Skriftlig og mundtlig Oversættelse efter Henrichsens Materialier og Opgaver.

IV Kl. Cic. orat. 1 in Catil. Sallustii Catilina og Jugurtha til Cap. 42 incl. Virgil. Æneid. lib. 1. Terentii Andria.

Madvigs Grammatik: Ældste Parti: fra 2det Afsnit Cap. 5 til Metriken; yngste Parti: 1ste Afsnit Cap. 7 og Afsnittet ud, og fra 2det Afsnit Cap. 7 til Metriken. Stil: Ældste Parti: Jørgerslevs Materialier 1ste Samling, mundtlig fra S. 80—105, skriftlig fra S. 116—149, samt fra S. 155 til Bogens Ende; yngste Parti: Jørgerslevs Materialier 2den Samling, mundtlig fra S. 39 „Ehi ikke som Borgere“ til S. 52 „Dernæst udforskede han“; skriftlig fra S. 69—106. Bojesens romerske Antiquiteter (2den Udg.)

er benyttet ved Henviisning. I Sammenhæng er læst *S.* 42—44 (*Senatus*); *S.* 57 § 20 (*Almuetribuner*); *S.* 65—70 (*Rettsvæsenet*); *S.* 80—88 (*Judicia privata og publica*). I Tregders Litteraturhistorie Stykkerne, som angaae de Forfattere, der i Aarets Løb ere læste.

III Kl. A. *Cæsar de bello Gallico* 4de og 5te Bog og af 7de Bog forfra indtil Cap. 52.

Madvig's Grammatik: af Formlæren Cap. 17—25; af Syntaren fra Cap. 7 i første Affnit (om Adjektivernes Forhold) indtil Tillæget til Cap. 3 i andet Affnit (om Gjenstandssetninger). Stile ere skrevne efter Trojels Exempler fra Cap. 4 indtil Bogen ud. Nogle faa Stykker have dog været tagne til mundtlig Stil. I den sidste Del af Aaret er der blevet dikteret Stile til Indøvelse af det, som er læst af Syntarens andet Affnit.

III Kl. B. *Cornelius Nepos - Thrasybulus, Conon, Iphicrates, Chabrias, Epaminondas, Eumenes, Phocion.*

Madvig's Grammatik: af Formlæren Cap. 17—25; af Syntaren forfra indtil Læren om Genitiv. Stile ere skrevne efter Trojels Exempler forfra indtil lidt ind i Cap. 4 (Læren om Ablativ).

II Kl. Borgens Læsebog forfra indtil det 27de Stykke med Undtagelse af et enkelt Stykke. Alle foran i Bogen anførte Gloser ere lærte udenad. Hele Formlæren efter Madvig's Udtog, dog med Undtagelse af de Stykker, som ere trykte med smaa Typer.

Græff.

V Kl. Dimittenderne opgive til *Examen artium*: 1 Bog af Herodot, 2 Bøger af Xenophons *Anabasis*; Platos *Apologia Socratis* og *Erito*; 2 Bøger af Xenophons *Memorabilia Socratis*, samt 7 Bøger af Homer.

Alf hele Klassen er iaar læst: Platos *Apol.* og *Erito*;

1ste Bog af Xenophons Anabasis; af Homers Iliade I—IV og VI—VII; desuden have Dittenderne specielt læst Xenophons Memorabilia Socratis lib. I—II, og Hom. Il. lib. V.

I Grammatiken er Formlæren repeteret efter Lange; i Madvig's Syntax læst og repeteret fra Begyndelsen til Cap. 6 (Propositionerne). Bergs „Opgaver“ er benyttet til dette Afsnit, deels til mundtlig, deels til skriftlig Oversættelse, og Bojesens græske Antiquiteter er benyttet ved Henviisning. I Tregders Litteraturhistorie er læst Stykkerne som angaae de i Aarets Lob læste Forfattere.

IV Kl. Xenophons Anabasis lib. II—III. Hom. Il. II—III.

Grammatik: Formlæren repeteret efter Lange; af Madvig's Syntax læst og repeteret til Cap. 5 (Genitiv). Endeel Anmærkninger forbigaaede. Bojesens græske Antiquiteter benyttet ved Henviisning. I Sammenhæng er læst S. 122—127 (Krigsvæsenet). I Tregders Litt. Homer og Xenophon.

III Kl. A. Lunds Læsebog fra S. 15 Nr. 7 excl. (de danske Stykker mundtlig og skriftlig) til Afsnittets Ende, samt fra S. 95 til 98 (Μεῖζον τὸν-).

Tregders Grammatik: Formlæren til Orddannelselæren (af de uregelmæssige Verber, de som forekomme i Lunds Læsebog). Adskillige Anmærkninger ere forbigaaede og Alt som angaaer andre Dialekter end den attiske.

III Kl. B. Lunds Læsebog fra Begyndelsen til S. 15 Nr. VII excl. (de danske Stykker mundtlig og skriftlig). Tregders Grammatik til 2den Conjug. (excl.) Mange Anmærkninger ere forbigaaede.

Hebraisk.

V Kl. Øverste Parti: Hele Genesis og de 10 første Kapitler af Exodus; desuden den 1ste, 2den, 8de, 14de, 22de, 91de og 104de Psalm, men som ikke ere repeterede og derfor ikke opgives til Hovedexamen. Nederste Parti:

Genesis fra Cap. 16—41 incl. Hele Klassen har læst Whittes Grammatik forfra til det 12te Kapitel saaledes, at Alt er medtaget.

IV Kl. Øverste Parti: Genesis Cap. 8—27 incl. Whittes Grammatik for § 64 til § 107. Nederste Parti: 1ste, 2det og 3die Kapitel af Genesis. Whittes Grammatik forfra indtil 6te Kapitel med Forbigaaelse af specielle Regler, samt det regelmæssige Verbium.

Religion.

V Kl. Johannis Evangelium i Grundsproget, forfra indtil det 12te Kapitel. Herslebs Bibelhistorie forfra og indtil det jødiske Riges Deling, samt fra Apostlernes Historie og Bogen tilende. Krog-Meiers Lærebog fra § 145 til Enden samt fra § 1 til § 69 incl. Dimittenderne have desuden repeteret (efter Bohrs Ledetraad) §§ 70—115 incl.

L. Kleisdorff, af den mosaiske Tro, har i en ugentlig Time læst af Krog-Meiers Lærebog fra § 1 til § 69 incl. og i Forbindelse med de Øvrige i Klassen ovennævnte Afsnit af det gamle Testaments Bibelhistorie.

IV Kl. Bohrs Ledetraad 1ste Kap. (§ 1—§ 45), samt fra § 109 og Bogen tilende. I Herslebs Bibelhistorie Udsigten over det gamle Testaments Bøger, Apostlernes Historie, og de 2 første Perioder af den jødiske Historie. I den danske Bibeloversættelse er „Apostlernes Gjerninger“ gjen-nemgaaet som Bibellæsning.

III Kl. Balles Lærebog, 4de, 5te og 6te Kapitel, men af 6te er Udskilligt forbigaaet. Troesartiklerne og Buddene i Luthers Katechismus. Herslebs større Bibelhistorie, forfra til Rigernes Deling.

II Kl. Balles Lærebog, de 3 første Kapitler. Katechismus 1ste og 2den Troesartikel samt Buddene. Herslebs mindre Bibelhistorie, forfra til Jesu Parabler.

I Kl. Her er uden Lærebog meddeelt en kort Oversigt over de christelige Troeskrædenne, knyttet til nogle udenadslærte Hovedskriftsteder og til Katechismus, hvoraf de 3 Troesartikler, Buddene og Fadervor er læst. Daugaards og Stechholms Bibelhistorie, forfra til Kignelsen om Sædemanden.

I de 3 nederste Klasser Psalmer af Hjerts Samling.

Historie,

V Kl. Af den gamle Historie efter Kosod, Langbergs Udgave: De ældre asiatiske Stater, Egypten, Karthago, det persiske Monarki og Grækenland til det makedoniske Herredomme. Af den nyere Historie: Frankrig, England og Tydskland fra 1517 til vore Dage, samt hele Spanien, Portugal, Nederlandene, Tyrkiet, det græske Keiserdømme, Persernes, Arabernes og Mongolernes Historie — Alt efter Kosods Udtog. En historisk Afhandling maanedlig.

IV Kl. Hele Danmarks Historie efter Allens Udtog; Sverrigs og Norges Historie, samt Frankrigs fra 1517, efter Kosods Lærebog.

III Kl. Allens kortere Danmarks Historie fra den oldenborgske Stammes Thronbestigelse til vore Dage. Bohrs gamle Historie indtil de romerske Kejsere.

II Kl. Hele Klassen Kosods fragmentariske Historie forfra og indtil den franske Revolution; Lindelos, Tolstrup og Bendtsen desuden Allens Danmarks Historie indtil Frederik den Ade.

I Kl. Allens Danmarks Historie indtil Christian den Ades Død, men med Udeladelse af en Del af Skildringerne af den indre Tilstand i Landet.

Geografi.

V Kl. Hele Ingerslevs større Geografi.

IV Kl. Efter samme Bog Afrika, Amerika, Australien, den almindelige Indledning og Europa til Schweiz.

III Kl. Samme Bog forfra til Spanien.

II Kl. (2 Timer egentlig) Kosovs mindre Geografi, Europa indtil Schweiz, alle de andre Verdensdele.

I Kl. (3 Timer egentlig) Hele Geografien efter samme Bog.

Mathematik.

V Kl. I Arithmetik efter Berg forfra til Ligninger af 2den Grad. I Geometri har Laurberg læst efter Bjørn fra § 99 til § 126 og det Dvrige af Geometrien efter Diktat. De Andre have læst efter Oppermann fra 2den Bog til 450 med Forbigaaelse af 269—274, 378—428 samt 441—446. Det Meste af 1ste Bog er repeteret. I den sidste Tid er givet skriftlige Opgaver 1 Gang egentlig.

IV Kl. Øverste Parti: Bergs Arithmetik forfra til 9de Kapitel med Forbigaaelse af § 6, samt Ligninger af 1ste Grad med 1 Ubekendt. Nederste Parti: I Arithmetik efter Berg forfra til Brok. Begge Partier ere i Timen blevne øvede i Bogstavregning og Regning med Decimalbrok. I Geometri har øverste Parti læst efter Oppermann fra 169—312 med Forbigaaelse af § 10 samt 249—257; desuden repeteret forfra; nederste Parti har i Oppermann læst forfra til § 7.

III, II og I Kl. Øvelser i praktisk Regning efter Ursius Regnebog samt efter opgivne Exemppler. Hovedregningsøvelser.

Naturhistorie.

IV Kl. Indledningen til Planteriget efter Drejers og Bramsens Lærebog.

III Kl. Forfra Planteriget til de bægertblomsredes Klasse, efter samme Bog.

II Kl. Pattedyrene og Fuglene efter samme Bog.

I Kl. Pattedyrene efter Stroms Læsebog.

Indif.

V Kl. Hele Hjorts poetiske Læsebog. Formlæren repeteret efter Hjorts større Grammatik. En skriftlig og en mundtlig Stil om Ugen efter Korensens Stilovelsler forfra til S. 58.

IV Kl. Hjorts Læsebog, den profaiske Deel fra Side 412 (3die Curfus) —558. Af Hjorts større Grammatik: Formlæren. Korensens Stilovelsler forfra til S. 42.

III Kl. Hjorts Læsebog S. 1—53 og 113—120. Hjorts lille Grammatik er gjennemgaaet 2 Gange.

II Kl. Hjorts Læsebog S. 1—62. Hjorts lille Grammatik er gjennemgaaet 2 Gange. Af Wolles Materialier til at indøve den tydske Formlære er lært S. 37—49.

I Kl. Riises mindre Læsebog fra S. 111 til Enden; i Sommerhalvaaret Riises større Læsebog forfra til S. 57. Hjorts lille Grammatik er læst med endeel Forbigaaelser. I Wolles Materialier er Brugen af Hjælpeverberne og 1ste Conjugation indøvet.

Franf.

V Kl. Øverste Parti: Borrings Etudes littéraires: La famille Riquebourg, les célibataires og Partie épistolaire til Lettres d'Italie. Borrings Grammatik fra Brugen af Hjælpeverberne til Enden og repeteret forfra til Syntaren. Borrings franske Stilovelsler fra Nr. 49—75 (de ulige Nummere). En Time om Ugen er anvendt deels til Stil, deels til Overhørelse af hvad Disciplene i Ugens Løb havde læst paa egen Haand. Nederste Parti: Borrings Grammatik fra Syntax til § 4 om Hjælpeverbernes Brug, samt den paradigmatiske Deel repeteret. Stilovelslerne forfra til Nr. 27 (de ulige Nummere); iøvrigt som øverste Parti.

IV Kl. Øverste Parti: Etudes littér.: Une aventure de Gil-Blas, Jeannot et Colin og les Célibataires; Jørgerslevs Materialier fra S. 31 til Enden; Borrings Grammatik forfra til S. 117 samt Orddannelseslæren efter Prof. Abrahams's Grammatik. Nederste Parti: Borrings Læsebog for Mellemklasserne fra S. 109—174 og fra S. 241—262; Abrahams's Gr. fra § 99 til Orddannelseslæren. Jørgerslevs Materialier fra S. 16—29. Begge Partier have i Télémaque læst 12te og 13de Bog, og have af og til havt skriftlige Øvelser.

III Kl. A. Borrings Læsebog for Mellemkl. fra S. 25—37 og fra S. 90—121. Abrahams's Gr. forfra til S. 56 og fra S. 67—83 (om Verbum). Jørgerslevs Materialier fra III (Flertalsdannelsen) til IX (de pers. Pron.).

III Kl. B. Læsebogen fra S. 13—27. Abrahams's Gr. forfra til S. 172 med Forbigaaelse af det Meste med smaat Tryk. Jørgerslevs Materialier forfra til Flertalsdannelsen S. 4.

5. Skolebibliotheket.

Bibliotheket har siden sidste Programs Udgivelse deels ved Forsendelser fra Regeringen, deels ved Gave og ved Indkjøb for den normerede Sum modtaget følgende Tilvært:

Skoleprogrammer for Aaret 1847 fra

Aalborg Kathedralskole: Ledetraad for den første Undervisning. Af Adjunkt Jermiin.

Aarhuus Kathedralskole: Om danske Læsebøger for Begyndere, med særegt Hensyn til den af Funch, Rogind og Warburg udgivne Læsebog. Af Adjunkt J. Rogind.

Aarhuus videnskabelige Realskole: Efterretninger om Skolen for Aaret 1846—47. Af R. E. Nielsen, Skolens Rektor.

- Borgerdydsffkolen paa Christianshavn:** Om den rette Grunddighed, i Aalebning af den store Trængsel af Læresag især i de lærde Skoler. Af Mag. M. Hammerich, Skolens Forstander.
- Borgerdydsffkolen i Kjøbenhavn:** Skoleefferretninger. Ved E. B. Nimestad, Skolens Forstander.
- Frederiksborg lærde Skole:** Nogle Bemærkninger om Religionsunderviisningen i de lærde Skoler. Af L. de Richelieu, Adjunkt.
- Horsens lærde Skole:** Sveveren Recimer og det vestromerske Keiserrige. Af L. Thornam, Adjunkt.
- Kolding lærde Skole:** Om dansk Grammatik og danske Grammatikker. Af Overlærer Chr. Troiel.
- Metropolitanskolen:** Tvende Skoletaler. Af B. Borgen, Professor, Skolens Rector.
- Nykjøbing Kathedralsskole:** 1. Om de Gamle, navnlig Graferne, som den nyere Verdens Lærere. Af E. P. Rosendahl, Rector. 2. Fortsættelse af Katalogen over Kathedralsskolens Bibliothek.
- Odense Kathedralsskole:** Det kirkelige Kalendervæsen, 1ste Hefte, af Overlærer Dr. Paludan-Müller.
- Roeskilde Kathedralsskole:** Grundsætninger for Underviisningen i de lærde Skoler med stadigt Hensyn til den nye Underviisningsplan for samme. 1ste Hefte. Af Rector Dr. C. N. J. Bloch, Statsraad, R. af D. og Dbrmand.
- Randers lærde Skole:** Skoleefferretninger for Aaret 1846—47. Af Dr. C. N. Thortsen, Skolens Rector.
- Keykjavik lærde Skole:** Jölsenzkir malskættir safnaðir, utvaldir og i stafrofsröd færdir af Dr. H. Scheving.
- Ribe Kathedralsskole:** 1. Bidrag til Skildringer af Ribe By i de forrige Aarhundreder (3die Hefte). Af P. Alder, Adjunkt. 2. Fortsatte Bemærkninger om den provisoriske

Underviisningsplan af 25. Juli 1845. Af G. H. A. Bendsen, Rector.

Rønne lærde og Real-Skole: Collatio codicum II Havniensium cum editione Elberlingiana G. Julii Cæsaris Comment. de B. G. Inst. II. K. Whitte, A. M.

Slagelse lærde Skole: Anmærkninger til D. Horatius Flaccus's femte Brev i første Bog. Af Rector Mag. Elberling.

Sorø lærde Skole og Opdragelsesanstalt: De duobus codicibus Sallustii Hauniensibus, Scrips. Dr. E. F. Bojesen, Rector Scholæ Sorauæ.

Viborg Kathedralskole: Skolefetterretninger for Maret 1846 —47. Af F. C. Olsen, Rector.

Slensborg lærde Skole: Exponitur de rerum inventione ac dispositione, quæ est in Lysiæ atque Antiphontis orationibus. Scrips. P. G. Ottsen, Dr. phil.

Haderslev lærde Skole: Haderslebens Seeweg in alter und neuer Zeit. Von dem Subrector, Dr. Michelsen.

Zusum lærde Skole: Einige Worte über die Unzulänglichkeit eines bloß passiven Verhaltens der Schueler in Bezug auf den mathematischen Unterricht. Vom Subrector Lohse.

Slesvigs Domskele: Die Oedipusfage und ihre Behandlung bei Sophokles. Von Dr. Fr. Lübker, Conrector der Domschule.

Kiel lærde Skole: Ueber die Beziehung der chronologischen Bestimmungen im Lucas 1., 2. und 3. Vom Collaborator Dr. Jessen.

Gliekstadt lærde Skole: Einzelnes zur Geschichte Gliekstadts und Oremes. Von A. C. Lucht, Conrector.

Tjeboe lærde Skole: Sprachstudium, Naturwissenschaften

und allgemeine vergleichende Geographie. Vom Dr. und Subrector Dreiß.

Plön lærde Skole: De Platonis Cratylo disputat C. A. Klander, Dr.

Altona Gymnasium: Erstes Buch der Geschichte Mithridates des Großen. Von Professor Frandsen.

Rageborg lærde Skole: Andeutungen zur Geschichte des Römischen Kriegswesens. Erste Forts. (1846). Von E. E. Zander, Direktor und Professor.

— Andeutungen über den Zusammenhang des Gymnasiums mit der Kirche. Von F. Rieck, Dr., Rector.

De preussiske Gymnasialprogrammer for 1846.

C. T. Engelstoft: De confutatione Latina, quæ apologiæ concionatorum Evangelicorum in comitiis Hauniensibus Anno 1530 traditæ opposita est, commentatio (Universitetsprogram). Kbhavn 1847.

Fr. Chr. Sibbern: Bidrag til at opklare den christelige og firkelige Frihed saavel i Almindelighed som med Hensyn til Danmark i Særdeleshed. (Universitetsprogram). Kbhavn 1847.

L. A. Kothe: Om Holger Danske (Program for Sorø Akademi). Kbhavn 1847.

H. W. Clausen: Taler, holdte ved forskjellige Leiligheder. Kbhavn 1848.

P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regjering af udenlandske Archiver. Kbhavn 1847. 1ste Deel.

Guizot: Den europæiske Civilisations Historie fra det romerske Riges Fald til den franske Revolution. Oversat af Franck ved E. Moltke, Kbhavn 1847. 4 Hefter.

- N. S. S. Grundtvig:** Lykønsning til Danmark med det danske Dummerhoved og den danske Højskole.
- Lh. Lütken:** Om Sorø Akademies Idee.
— Om Sorø Realhøjskoles Idee.
- C. Molbech:** Om Sorø Akademi, dets Skjebne og dets Fremtid.
- D. E. Rugaard:** Skole-Bibliothek eller Fortegnelse over danske Skrifter angaaende Opdragelses- og Underviisnings- Væsenet, sagsviis opstillet i alfabetisk Orden. Kjøbenhavn 1847.
- S. P. Selmer:** Aarbog for Kjøbenhavns Universitet og øvrige højere Underviisningsanstalter for 1846. Kjøbenhavn 1847.
- M. G. G. Steenstrup:** Det theologiske Studium ved vort Universitet. Kjøbenhavn 1848.
- M. Gassing:** De colica scortorum. Hauniæ 1848. (Doktor-disputats).
- M. Trier:** De symptomatologia meningitidis cerebri acutæ. Hauniæ 1847. (Licentiat-disputats).
- J. L. Ussing:** Inscriptiones græcæ ineditæ. Hauniæ MDCCCXLVII.
- D. Ruhkenii in Terentii comoedias dictata. Cura L. Schopeni. Bonnæ MDCCCXXV.**
- Oratores Attici. Recensuerunt atque adnotationes criticas addiderunt Jo. Georgius Baiterus et Hermannus Sauppius. Turici 1839—43. 4.**
- Synonymes Grecs, recueillis dans les écrivains des différents âges de la litt. gr. par M. Alex. Pillon. Paris 1847. 8.**
- Θουκυδίδου συγγραφή. Mit erklärenden Anmerkungen von K. W. Krüger. Berlin 1846. 2 Bde.**
- S. N. J. Bloch:** Om Skoleembeds-examen og de fornødne Reformers af samme. Kjøbenhavn 1848.

P. 17. Thorups efterladte Digte. Udgivne af E. E. Thorup og N. Keth, Adjunkter ved Ribe Kathedralskole. De 2 første Hefter. Kbhavn 1847 og 48.

Mindebidt over Kong Christian den 8de. Indbydelseskrift til Universitetets Sørgefest. Kbhavn 1848.

Mindeblad om Kong Christian den 8de. Indbydelse til Sørgefesten paa Sorø Akademi d. 12. Marts 1848. Kbhavn 1848.

Fortegnelse over Forelæsningerne ved Kjøbenhavns Universitet og Charakterlister over dem, der have underkastet sig Examen artium og anden Examen (for Aaret 1847—48).

Fortsættelse af følgende Bøger og Tidsskrifter:

H. Stephani Thesaurus græcæ lingvæ. Edd. C. B. Hase
G. A. L. Dindorfii.

Beckers Verdenshistorie ved J. W. Koebell, oversat af J. Riise.

Jahns Neue Jahrbücher; Helweggs „For Litteratur og Kritik“, Molbechs historiske, Schouvs danske Tidsskrift og Erslevs Forfatterlexicon.

Oversigt over det Kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbejder i Aaret 1847. Nr. 1—8.

RegnskabsOversigt for Aaret 1846 over samtlige Statsindtægter og Udgifter. Kbhavn 1848.

Budget for Aaret 1848 for samtlige Statsindtægter og Udgifter. Kbhavn 1848.

Et Herbarium af indenlandske Planter.

Bibliotheket har iaar modtaget en ikke ubetydelig Tilvæxt ved Gaver fra tvende Belyndere af Skolen.

Fra Hr. Kjøbmand Kahr i Ribe ere følgende Bøger tilstillede til Indlemmelse i Skolebibliotheket:

- The Spectator.** London 1789. 8 Dcfe.
- The Works of Al. Pope.** London 1797. 9 Dcfe.
- The Plays of William Shakspeare.** London 1797. 8 Dcfe.
- Commentaries on the Laws of England by W. Blackstone.**
London 1800. 4 Dcfe.
- The Constitution of England by J. L. de Lolme.** London 1789.
- The lives of the most eminent English poets by Sam. Johnsen.** London 1801. 4 Dcfe.
- Elegant Epistles: being a copious collection of familiar and amusing letters.** London 1794.
- Elegant Extracts or useful and intertaining Pieces of Poetry.** London 1801.
- Elegant Extract in Prose.**
- The history of Rasselas, prince of Abissinia.** London 1798.
- A new collection of select pieces in English prose by Ebeling.** Hamborg 1789 (en Læsebeg).
- The beauties of England.** London 1764.
- Paradise regain'd by John Milton.** London 1770.
- Description of Greenwich Hospital.** 1790.
- The Bristol and Hotwell Guide.** Bristol 1789.
- The new Oxford Guide.** Oxford s. a.
- The autentic Trial of R. Williams.** London 1790.
- Lessons to a young Prince.** London 1790.
- Isabella, or the fatal marriage, altered by Garrich.** London 1783.
- The Grecian Daughtèr, by Arthur Morphy.** London 1784.
- The Beggar's Opera, by Mr. Gay.** London 1772.
- Histoire ancienne par Rollin.** Amsterdam 1754. 13 Dcfe.
— moderne — Paris 1755. De 6 forste Dcfe.
- L'origine des loix.** Paris 1759. 6 Dcfe.

- Principes du droit de la nature et des gens par Mr. Formey. Amsterdam 1758. 3 Dele.
- Le droit des gens par M. de Vattel. Londres 1758. 3 Dele.
- Histoire du Cardinal de Granville. Paris 1761.
- Introduction à l'histoire de Dannemarc, par Mallet. Copenhague 1755. 4.
- Le misantrope. A la Haye 1726. 2 Dele.
- Cornelius Nepos, les vies des grands capitaines. Halle 1748.
- Quinte-Curce, par Vaugelas.
- L'abeille ou receneil de philosophie, de littérature et d'histoire. A la Haye 1755.
- Amours de Theagènes et Chariclée. Histoire Ethiopique. Paris 1743.
- Contes de Bocace. A Cologne 1702.
- Histoire des anciennes revolutions du globe terrestre. Amsterdam 1752.
- Bibliothèque de campagne ou amusement de l'esprit et du coeur. A la Haye 1735. 3 Bd.
- Nouveau voyage autour du monde par M. le Gentil. Amsterdam 1728.
- Recueil de cent lettres par de Grimarest. A Vienne 1751.
- Traité des feux d'artifice. Paris 1747.
- Observations phisiques sur le barometre et le thermometre réglé, par J. Bianchy. Manheim 1758.
- Memoires de Brandebourg, par Frédéric 2, roi de Prusse. Klopstock's Messias. Altona 1780. 3 Dele.
- Die dänische Schaubühne von E. Holberg. Copenhagen und Leipzig 1752. 5 Bd.
- Hagedorn's sämtliche poetische Werke. Hamburg 1771.